

ΕΔΕΥΘ. Ν. ΓΑΡΦΕΛΗ

Υποδιευθυντής του Ηεζίου

ΤΑ ΤΕΜΗΝ

Η 101

ΑΛΠΙΟΜΕΡΗΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ ΚΟΙΛΑΔΟΣ

*Ἐπεὶ δὲ σισμῶν θη-
γματος γεγομένου κατὰ τὴν
ἐκείνην καλούμενη « Τέμνη »
καὶ τὴν ὄσσαν ἀποσχί-
σαντος ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου,
διέξελος ταύτη πρὸς θά-
λαττον ὁ Πηγεῖος καὶ ἀ-
νέψυξε τὴν χώραν ταύτην.*

ΣΤΡΑΒΩΝ.

Ε. Ν. ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΣΤ. Α. ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΑΚΗ

1909

121349

ΕΔΕΥΘ. Ν. ΓΑΡΔΕΛΗ

Υπομνήματα

ΤΑ ΤΕΜΠΗ

1870

ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ ΚΟΙΛΑΔΟΣ

*Ἐπὶ δὲ μισθῶν ὀ-
γμῆτος γενομένου κατὰ τὰ
τὸν καλούμεν « Τέμπη »
καὶ τὴν Ὀσσαν ἀποσχί-
σαντος ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου,
διεξέλειπε ταύτη πρὸς θά-
λατταν ὁ Πηγεῖος καὶ ἀ-
πέφυξε τὴν χώραν ταύτην.*

ΣΤΡΑΒΩΝ.

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΣΤ. Α. ΑΝΑΡΤΟΔΑΚΑΚΗ

1909

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Α. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

121349

ΤΗ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΝ ΜΟΙ

ΜΗΤΡΙ

ΑΝΑΕΤΑΣΙΑ Ν. ΓΑΡΔΕΛΗ

ΕΙΣ ΕΝΔΕΙΞΙΝ

ΥΠΙΚΗΣ ΑΦΟΣΙΩΣΕΩΣ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ὁ τίμιος ἀναγνώστης, πεπεισμένος ὅτι εὐχετόως θέλει ἀνέλθει τῆς ἀλίτης οὐδίας τῆς παρούσης τοπογραφικῆς πραγματείας περὶ «**Τεμπῶν**», παραθέτοιν πῶσαν τυχόν ἑλλειψὶν καὶ ἀφοροῦν εἰς ὅτι καλὸν καὶ ἰσομελὲς ἠδυνήθημεν νὰ συναγάγομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς κεφαλαίοις.

Ὅντινος ἡμῶν ἐξ ἀπαλῶν ἀνδρῶν ἦτο αὐτός· νὰ ἴδωμεν ἰδίως ἄμφω τὸ «**Ἰερόν Τέμπη**», νὰ δοκιμάσωμεν τὸν ἰστορικοῦ τῶν γηραιῶν Καθηγητῶν μας, ἀφηγομένου τῆς ἀπεριγράπτου χάριτος τῆς μοναδικῆς κοιλάδος, νὰ αἰσθανθῶμεν τὸ ρίγος τῆς συγκινήσεως ὅπερ διέδραμε τὴν ψυχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόητου Ἑλληνοορραϊστοῦ Fallmerayer, νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸ ἀληθές τῶν ἐνθουσιῶδων περιγραφῶν τῆς θεσπεσίας κοιλάδος δοκίμων συγγραφέων, νὰ πατήσωμεν τὴν ἀτελείτητον, καὶ ἕψιστα τερπνὴν καὶ ἀγρίαν, περιοχὴν τῆς, νὰ συλλάβωμεν τὰ μυστικά τῆς ἐκ τοῦ σύνεγγυς !

Καὶ ὁ πόθος ἡμῶν ἐπληρώθη

Διατελούμενοι ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐσχηματίσαμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ διεξέλθομεν τὸν αἰῶνα ἀπ' ἀέρου εἰς ἀέρον, ἀπὸ βουνοῦ εἰς βουνόν, ἀπ' ἀντερείσματος εἰς ἀντερείσμα, ἀπὸ κλιτίου εἰς κλιτὺν, ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν, ἀπὸ χαράδρου εἰς χαράδραν, ἀπὸ πλατάνου εἰς πλάτανον, σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν.

Εἰς τὰ τοπογραφικὰ ἡμῶν σημεῖοματα, ἰχνογραφήσεις καὶ καταμετρήσεις, ἐν στιγμῆς μιᾶς εὐκαιρίας, ἐδόξαμεν, μίαν τῶν ἡμερῶν, ἀνευ ὀρισμένου τινὸς σκοποῦ, σιμῆν καὶ ὀσπῆ, πάντοτε ἄλλως φερόμενοι πρὸς τὰ ἀνεπιλήσιτους ἐν ἡμῖν ἐκ τῶν «Τεμπῶν» ἀναμνήσεις, πρὸς τὰ διάφορα αὐτῶν τοπία καὶ τὰς ἐξαισίας σκηνογραφίας, πρὸς τὰ τεμάχια ἐκεῖνα τῆς Ἑδέμ, ἐρόσιμα, χαριτόβρυτα, φαιδρὰ καὶ χαρμόσυνα, ἢ τοῦμπαλιν, ἀπότομα, ἄγρια, ἐκπληκτικά, γιγαντοχαρῆ, ἐν ἐσχάτῃ ἀντιθέσει.

Εἶδομεν οὕτω φερομένους ἑαυτοὺς πρὸς τοπογραφικὴν περιγραφὴν τῶν θεῶν «Τεμπῶν», ἐνῶ ἡ ἀρχικὴ ἐπιθυμία ἡμῶν ἦτο νὰ ὑπάρξωμεν ἀπλοῖ μόνον καὶ ταπεινοὶ προσοικυνηταὶ τῶν.

Τὸ πᾶν, τοιοῦτω τρόπῳ, ὀφείλετο εἰς ἐπὶ τόπου ἐνθουσιασμόν, ἐμφυσήσαντα, καὶ μετὰ

παρούσῳ ἡμῶν χρόνῳ, εἰς τὰ τοπογραφικὰ ἡμῶν ἰχνογραφήματα καὶ σημεῖοματα, ὅσας ἰδέας, ὅσας σκέψεις καὶ ὅσας κρίσεις περιτάσσομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ἐν τούτῳ, ἀπαξ ἀψάμενοι τοῦ ἔργου, ἔσχομεν κατὰ νοῦν νὰ καταρτίσωμεν ἀρτίαν ὅσον ἐνεσσι περιγραφὴν, καθὼ στρέψαντες πῆρὴ καὶ μηδεμίαν εἰρόντες συστηματικὴν περιγραφικὴν μονογραφίαν τῆς θεσπεσίας κοιλάδος πλὴν μονολογιακῶν ἔμνων θαυμασιοῦ καὶ ἐκστάσεως πρὸς τὰ μεγαλεῖα τῆς καὶ πλὴν τῶν σοφῶν καὶ ἐνδιαφεροουσῶν σελίδων ἅς ὁ λόγιος συγγραφεὺς τῆς «**Θεσσαλίας**» περὶ τῶν Τεμπῶν συνέγραψεν.

Πληροῦντες οὕτω κενόν, καθὼ ταπεινῶς φρονοῦμεν, προσφέρομεν, διὰ τῆς παρουσίας ἐκδόσεως, ἐφ' ὅσον αἱ ἀσχολίαι ἡμῶν τὸ ἐπέτρεξαν, ἀρτίαν ὅσον ἐνεσσι μονογραφίαν περὶ «Τεμπῶν», ἐπιφυλασσόμενοι πάντοτε νὰ ἐπανεέλθωμεν, Θεοῦ διδόντος, ἐκτενεστέρον ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐν Χανίοις κατὰ Δεκέμβριον 1908

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Ν. ΓΑΡΔΕΛΗΣ

4.

Κατερχόμενοι τὴν ἐκ Λαοῖσσης εἰς Θεσσαλονίκην δημοσίαν ὁδὸν, ἣτις εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἢ Ρωμαϊκὴ, μετὰ πορείαν πεντάωρον περίπου ἀφικνούμεθα εἰς τὸ παρὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Ἰηραιοῦ χωρίου «Μπαμπά», ὅπου, κατοικοῦμενον ἄλλοτε, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὑπὸ Ὀθωμανῶν, σήμερον ἀριθμῶ μίλις 150 κατοίκους, πάντις Χριστιανοίς. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι τρία πανδοχεῖα, πρὸς δὲ μικρὸν μετὰ ὀλίγων κλινῶν ξενοδοχεῖον, ἐν τοῖς ὁποίοις δύναται τις ν' ἀνεύρη ὁπωσδήποτε πᾶν ὅ,τι θὰ συντελέει πρὸς τελείαν ἀναφυγὴν τ.ο.ν. Δείρανον δὲ τοῦ παρελθόντος καὶ μαρτύριον τοῦ ἐν αὐτῷ ἄλλοτε μουσουλμανικοῦ κυρίως πληθυσμοῦ, ὅστις καὶ ἐβράπτισε τὸ χωρίον οὕτω, ὑφίσταται παλαιὰ μοαμεθανικὴ «Μονή» μεθ' ὑψηλοῦ μιναρέ, ἢ Μονὴ τοῦ «Χαφάν»

Μπαμπά· ἐν ἣ καὶ ὁ τίμος αὐτοῦ μεταξὺ δύο ἄλλων, συγγενεῶν τῶ ἴσου, τὸ ἴδιον ἐν τῷ βίῳ θάλαμον, ἐντὺ καὶ εἰς τὸν πρῶτον, οὕτως ἵπτε'ν, ἐπίσχοι καὶ πολλοὶ ἕτεροι τίμοι ὀθωμανικοί.

Δέον γὰ σημειωθῆ ἔνταῦθα ὅτι ἡ ρηθὲς **Χασὼν Μπαμπᾶς** τιμῆται ἐπὶ τῶν ὀθωμανῶν ὡς ἄγιος θαυματουργός, πεπρωτισμένος ὅπὸ τῆς ἀγίας ἰσχύος, ὥστε, κατὰ ἱερῶν αὐτῶν παράδοσιν, εἰς αὐτὸν γὰ ἀφείληται ἡ καταφανής πρῶτα ἀπότομος ἀπόσπασις τῆς Ὑσσης ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου.

Περὶ τὸν γὰ ρηθῆ ὅτι καθ' ὃν χρόνον διέβη τὴν μίαν τελείαν ἔνωσιν τῶν ὀ Ολύμπου καὶ ἡ Ὑσσα, οὐχὶ μόνον οἱ Γίγαντες καὶ οἱ Τιτᾶνες δὲν εἶχον εἰσέτι γεννηθῆ ἀλλ' οὔτε περὶ Τροφαστῶν, ἀπὸ τῆς πατρίδος τοῦ «Χασῶν», ὑψίστου ὑπὸ τῆς λαλοῦσα ἐπὶ τῆς γῆς.

Οὐδὲν ἦτορ παραλαμβάνομεν μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν ἱερῶν ταύτην μονοθεϊστικὴν παράδοσιν, ὡς πολλὰ διδάσκουσαν, ὡς ἀπήχησιν ἀναμφιβόλως πολὺ παλαιότερας Ἑλληνικῆς ὁμοίας παραδόσεως, ὡς ἀπεικονίζουσαν τέλος αὐτὸ τὸ ἐμφανὲς φαινόμενον τῆς

ἀποτόμου διασπαστικῶν δύο ἀγῶν ἀγ' ἑνός, ἀγ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ἀκολούθως δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ μονοθεϊστικοῦ στοιχείου, ἀπόδοσιν τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ τιταρείου διασπάσεως εἰς θεϊὰν παροξύναν, εἰς παντοδυναμίαν θαυματουργικήν, εἰς ὀρισμένον τέλος ἄγιον, πεπρωτισμένον διὰ τῆς χείματος τῶν θαυμάτων, κατὰ πρῶτην δὲ εἰς τὸν «Χασῶν Μπαμπᾶ», εἰς ὃ ἐλκεῖ τὸ ὄνομα καὶ τὸ χωρίον.

Ἀνωτέρω εἶπομεν ὅτι ἡ παρὰδοσις ἀναμφιβόλως ἔχει σφαιροειδῆ ὡς παρὰδοσις ἀρχαιότατη Ἑλληνική, μετατραπέσια εἰς μονοθεϊστικὴν, ἰδιοποιηθεῖσα ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν ἐπὶ ἴδιον αὐτῶν θαυματουργῶν ἄγιον, τοῦ «Χασῶν Μπαμπᾶ».

Τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν τῆς παραδόσεως ὑπεμφαίνει ἡ μυθολογομένη Γίγαντομαχία, καὶ ἡ παρομοία πίστις περὶ Ἡρακλέους ὡς διασπαστικῶς διὰ τῆς θεϊκῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ τὴν Ἰβηρικὴν χερσονήσον ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς πρὸς δημοιογίαν τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβλαλτῶ.

Περὶ τὸν γὰρ περὶ τὸν ὑπομνηματισμὸν τῆς ἱερῆς ταύτης παραδόσεως, δεῖται

οὐ μὴ ἀρνηθῶμεν ὅτι εἶναι ἐπιτηδεύς ὁ περιηγητής ὅστις ἠθέλην ἀνοθεύει ἐκ προσωπίων τὴν παροῦσαν ταύτην, καθίσσον τινάτιον τρόπον τῆδε ἀμέσως λαμβάνει ἔννοιαν τῆς ἐπιτοπίου ἀντιλήψεως τῶν παλαιῶν γενεῶν, αὐτὴν καταπίπτουσαν τὸ φαινόμενον τῆς ἠρηλῆς γεννήσεως τῆς κοιλιάδος τῶν Τερπιῶν ὡς δαίσασιον γεωλογικῆν, κατὰ μέρος ἀγμύνης πρὸς στιγμὴν τῆς θείας ἢ ἀγίας μεουλήσεως ἐν τούτῳ.

Τὸ χωρίον «Μπαμπᾶ» εἶναι μὲν μαζῶν καὶ ἴσσημον, ὀλοποῦσανον ὅμως καὶ ὠραιότιτον, ἔρασιμῶς κείμενον ἐν μέσῳ ὑπερηγῆτων πλατάνων καὶ ὄψικαρήνων κυπαρίσσων.

Ἀφικνούμενος ἐκεῖσε ὁ περιηγητής καὶ ἐκτεθειμένος ἐνώπιον τῶν ἀπέριων καλλονῶν τῆς μαγικῆς αὐτοῦ γήσεως, γίνεται ἀχμύλωτος τῶν θελήτηρων του.

Ὅλιγον τι περαιτέρω προχωρῶν, ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἰσῆλθε πλέον εἰς τὴν χαριστινὴν καὶ περιώνυμον ΚΟΙΛΙΑΑ τῶν ΤΕΡΠΙΩΝ.

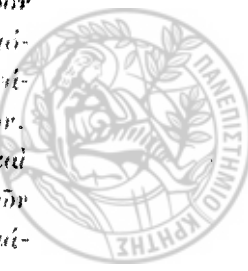
Ἀπὸ τὰ ὀλίγα μέχρι τοῦδε λεχθέντι εἶναι τὰ προπόλαια τῆς φήμης των, ἐνῶ καὶ ἡ ἐκτεθεισα ἱερὰ παροῦσα ἐκμυστηροῦεται τὴν

ἠρηλῆν ἐν τῷ κόσμῳ γέννησίν των, τῆδε ἀμέσως, πρὶν ἢ προσβλέψωμεν τὰ μαγαλιῶν των τὰ ἐκκλησιαστικά, τὰ διαπόζοντα ὅλον τὸ εὖ καὶ ἀχμύλωσιζοντα πᾶσαν καρδίαν.

Αὐτοῖ, ἐπὶ τῷ εὖ δατήσαν περιηγητῶν, αὐτῶν, ἀπὸ τὴν γορεπειθήσεσι πρὸ τῶν ἐξαισίων ἀποκαλοσιτηρίων τῆς Κοινασιανουπόλεως ἀπὸ τοῦ καυσιστρώματος τοῦ σκάθου των, ἀπὸσιεψαν τοῦνατίον τὸ πρόσωπον, ὡσάν ἐπρόκειτο περὶ νερηίδος Ζορλοῦ ἢ περὶ παρθένου Κάρου.

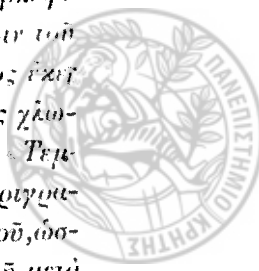
Ὅλος ἀντιθέτως, ὅσον ἀφορᾷ τὰ «Τέρπη» τὴ ἀπεριγραπία, δὲν ἐπῆρξαν ὀλίγοι οἱ προσκονηταῖ των ἀπὸ τὴν μαζῶν δουλοδορῶν τῶν αἰώνων ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν ἐπῆρξαν χίλιοι ἢ μύριοι οἱ γόνυ κάμψαντες ἐνώπιον τῆς ἀορητῶν καλλονῆς των, δὲν ἠρνήθησαν τὴν εἰδωλολατοῖαν οἱ Χριστιανοὶ οἱ προσεγγίσαντες τὰ γλοερὰ καὶ νεμοκέτητι κοῦσπεδά των, καὶ δὲν ἐγεννήθη εἰσέτι ὁ ἰδιότροπος ἐκεῖνος ὅστις θὰ εἶπη εἰς ἐπήκοον τῶν πεπηγῶτων ἐκείνων ὀνειρῶν οἷνες ἀποτελοῦσι τὴν δόξαν τῶν Τερπιῶν εἰς ὄδω καὶ γῆν, ὅτι τὰ «Τέρπη» τῶ ἀπικέσασαι.

Πνεῦματα ἐκκλησιὰ εἶδον ἐν ἐκασίσει ἐπάνω

τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως τὸ ὑπόλοιπον καλόν, ἀλλὰ δὲν ἴδωμεν τὰ ἄμμοιά των καὶ τὰ Τεμπη κρατοῦντα, καὶ αὐτὰ ἐπίσης, τὰ ἀκῆπτια τοῦ ἀπολότου Ὁμοῖου.

Καὶ ἐπίκαιρον λοιπὸν ἐνταῦθα ἐν τῷ σημεῖον τοῦτον ἢ ἀναμνησθῶμεν καὶ τῶν καιτεπλήξεων τοῦ καιταχθονίου Φαλλμεριῶνος, ὅστις δολίως εἰσηγούμενος τὴν ἀνεπιωξίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἐν τῇ σημερινῇ Ἑλλάδι καὶ οὐδὲν τὸ Ἑλληνικὸν εὐρίσκων ἐν ταῖς ζωαῖς σήμερον Ἑλληνικαῖς γενεαῖς, εἴτε προσέβλεψε τὰ Τεμπη ἠσθάνθη δὴ τὴν τὴν φρενίσαν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀναζῶντος ἐκείνου τοῦλάχιστον, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀμφιλαφοῦς γλωσσίδος καὶ τῶν ἀτημελῶν χαρίτων τῶν Τεμπῶν, τῶν ὁποίων ἔδωκε θαυμαστὴν περιγραφικὴν εἰκόνα μετ' ἐνδιαφέροντος ὑψηλοῦ, ὡσανεὶ ἡ δὴ ἀχανὴς Ἑλλάς εἶχεν ἀποσυρθῆ μετὰ τῆς δόξης καὶ τῆς καλλιτεχνίας της ἐν τῷ τοῦ θεαπεσίου ἀδλῶνος, ὅπως ἐλέγξῃ αὐτὸν πικρῶς καὶ τὸν μεταπέση ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀθανασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ.

W

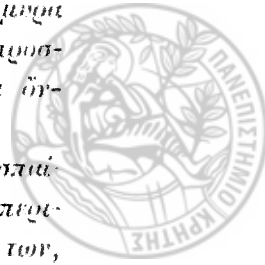
Τὴν ὑπερνοσηρὴν τῶν κοιλίδων, ἀπειρηγιστικὸν εἰς ὄραμα καὶ ὀπτισίαις, εἰς ἀκηγορησίαις καὶ εἰς παρελίσεις ιτανίων ἀκόνοιον ὕδρουρίου Πανακοθήκης, γρηγορίσης ἀπ' ἀκροῦ εἰς ἄκρον, ὑπὸ Γεράσιων καὶ Τιταίων, ἐν σενεγρασίᾳ μετὰ τῶν Ἑλληνίδων Χαρίτων, διὰ τὰ μείγη εἰδῶντων προσκόνημα τῶν Διόντων πρὸς τὴν ἡ ὄσαν τὴν καλλιτέχνηδα, αἱ δουρῶσαι ἐρήμων καὶ μονώσεως φρεναὶ — καὶ αἱ φρεναὶ αἱ ποθοῦσαι τὰ ἐπικοινωνήσασιν μετὰ τοῦ Διωνίου — καὶ αἱ φρεναὶ αἱ ἐπιθυμοῦσαι τὰ φηλαγῶσαι τὰ θαύματα τῆς ἡ ὄσαντος ἐκ τοῦ σύνεγγυς — καὶ αἱ φρεναὶ αἱ ποθοῦσαι τὰ καλήσασιν πρὸς τὸ μυστήριον — καὶ αἱ καρδίαι αἱ ἐπιζητοῦσαι ἢ ἀναιεῖνωση προσευχὴν πρὸς τὸν Δημιουργὸν — καὶ αἱ δυνίοναι αἱ ἀναδιφῶσαι καὶ περισπλέγουσαι παρατηρήσεις διὰ τὰ ἡ ὄσαντος τὴν γέννησιν τοιούτων ἐξόχων ἐμφανίσεων, ὅποια αὐτὴ ἡ, ὡς Ἀθηναῖς, γέννησις τῶν Τεμπῶν, ἐρχονται πάντοθεν ἐνταῦθα ἐπὶ τόπον τὰ ἀποθαυμάσασιν.

Προηγεῖται λοιπὸν πάντοτε θυσία δλοκαν-

υάματος εἰς θαυμασίων καὶ εἰς ἔξωτον τοῦ
καὶ εἰς δουλείαν τῆς ζωῆς !

Προηγούμενα τινεπιτόγια συναισθήματα
καὶ ὑπεκόσμου σέβους, καὶ ἄς, οἱ Φειδίου
καὶ οἱ Μηροκλῆς, οἱ Ἰκτινοὶ καὶ οἱ Καλλι-
κράτεις, οἱ Ηραξιδέμεις καὶ οἱ Παιώνιοι, πρό-
τερον ἀναμφιβόλως ἔθυσαν ἐνταῦθα εἰς τὰ
Τέμπη ἑκατόμβας, καὶ μετὰ τοῦτο ἔπειτα
τὴν σμίλην τῶν ἐν τῷ χειρὶν ἔλαβον, ἀρι-
στοτόρον μητέρα ἀθανάτων καλλιτεχνῶν,
ἐνώπιον τῶν ὁποίων γόνε κάμπισσαν οἱ Αἰώ-
νες, προηγούμενοι ὄντιοι θεοὶ καὶ πλήρημοι
μαγείας, καὶ ἀκολούθως εἰσέρχεται ὁ προσ-
κνητής εἰς τὰ τιάνεια, εἰς τὰ θεσπέσια ὄν-
τως, ἐκεῖνα ἔπαντα.

Μυροὶ Κολωνοὶ τοῦ Σοφοκλέους ἰσπιά-
ροντες ὑπὸ τὴν μινικὴν γραφίδα του, περι-
γράφουσαν τὸν ὠκεανὸν τῶν φύλλων τῶν,
τὴν πανήγυριν τῶν ἀνθέων τῶν, τὰς περιστά-
σεις τῶν ναμάτων τῶν καὶ τὰς μουσουργίας
τῶν ἀηδόνων τῶν καὶ μυσία «ΦΥΛΛΟΙΣ
ΚΑΙ ΚΛΑΔΟΙΣ» τοῦ Οὐγγῶ, δὲν θὰ εἰκό-
νισον παντάπασιν τὴν πινυμένην κοιλίαν,
ἢ ὁποῦ ξενίζει ἐν τοῖς θεοῖς κάλλους τῆς
τεράστιων ἡπιων ὄντων ἐκ τῶν μινυμένων

γαυροῦ ἡμάτος πολυχρόμου, ἀνήκοντος εἰς
τὸν ποταμὸν Πηρεῖον.

Πλείστοι ἐπιφανεῖς λογογράφοι καὶ ἱστο-
ρικοὶ καὶ ἀρχαιολόγοι ἐτόνισαν ὕμνους εἰς
τὴν θεσπεσίαν αὐτὴν θεοσιίδα κόρην,
μοιρικὴν ἀνὰ τὴν ἐριβόλακα Θεσσαλίαν
ἄπασαν, ἡμῖς τόσῳ πολὺ, ὡς διαφαίνεται, ἐδυ-
σιόκησε πρὸς γέννησιν τῆς ἐξαισίας αὐτῆς
θυγατρὸς, ὥστε νὰ παρασιῇ ἀνάγκη κωσαι-
ρικῆς ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου τομῆς, τῆς ὁποίας
αἱ τιάνειαι ὁραὶ διαφαίνονται αἰωνίως
ἔνθεν καὶ ἔνθεν, τούτων μὲν καλουμένων
ἽΟλύμπου, ἐκείνων δὲ ἽΟσός.

Ἄπειροι, ἀφ' ἐτέρου, ἡσχολήθησαν εἰς
τὴν περιγραφὴν τῶν ἀπείρων θεληήτων
τῆς.

Ἄπειροι, ἐπίσης, ἔδωκαν μίαν εἰκόνα τῆς
δόξης τῶν «Τεμπῶν» ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων
χρόνων μέχρι σήμερον, ἄλλοι μὲν διελθόντες
πρὸ τῶν ἐκπάγλων καλλονῶν τῶν, ἄλλοι δὲ
ἐκ μελετῶν ἢ πληροφοριῶν αὐτοπιτῶν.

Σχῶν καὶ ἐγὼ τὴν καλλίστην εὐκαιρίαν
τοῦ νὰ παραμείνω πλησίον τῶν συνεχῶς, ἐπὶ
μῆρας ἰκανοῦς, καὶ ἀπολαύσας, ὑπὸ διαφό-
ρους ἀιμοσφαιρικὰς μεταβολὰς, τοῦ ἀληθοῦς
2

μεγάλο των, καίτοι τὸ ἄροσι των ἐκ πινυ-
 δεκτῆς ἡλικίας συντίθεται πάντως σφοδρῶς
 τῆς καρδίας μου ἐς πόθον καὶ τὴν αὐτο-
 φῶς, θεοῦ ἐμεινὸν ἐντολήν γὰ ἐκθέσει,
 κατὰ τὸ ἐγκυκλίον μου, ἀξιοθέτητον τῆν ἐξέ-
 λιξιν τῆς ἀειπαθῆνον Κοιλίδος καὶ γ' ἀγῆ-
 ρηθῶ λεπτομερῶς τὰς βαθείας ἐντυπώσεις,
 αὐτῆς ἀνεξάλειπτα ἐν ἐμοὶ αἰωνίως θὰ πι-
 ραμένοναι.

Γ'

Ἡ περίημος Κοιλίς, ἦτις καὶ μόνη γέ-
 ρει εἰς εὐκωνονίαν τὸν Θεσσαϊκὸν κόλτον
 μετὰ τῆς βορείου Θεσσαλίας, κεῖται ἐπὶ τῆς
 31' 51' βορείου πλάτους καὶ 1' 9' δυτικοῦ
 μήκους ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Ἀθηνῶν,
 περιβαλλομένη ΒΔ μὲν ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου
 ΝΑ δὲ ὑπὸ τῆς Ὀοσης (Κισσάβου καὶ διαρ-
 ρεομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πηγεῶν, (Σα-
 λαμβρία), οὗ ἔνεκα καὶ Πύλαι αὐτοῦ ὀνο-
 μάζεται.

Τὸ μῆκος αὐτῆς, ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἐν τῷ
 χωρίῳ «Μπαμπά» μέχρι τῆς ἐξόδου ἐν τῇ
 πηγῇ «Βουρλάμ», εἶνε μᾶς καὶ ἡμισείας πε-
 ρίπου ὥρας, τὸ δὲ πλάτος, ὅπερ ἀποτελεῖται
 καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἐκ μόνης τῆς ὁδοῦ, ἦτις
 διέρχεται ἀνά μέσον φοβεροῦ λαβυρίνθου βα-
 ράθρων, δασῶν καὶ βράχων, ἐπὶ τοῦ ἀπο-
 κρήμνου Κισσάβου (*) καὶ τοῦ προσκεκολ-

(*) Ἐκ τῶν παλαιότερων Ἑλλήνων γεωγράφων ὁ Με-
 λέτιος γράφει Κισσάβο, ὁ δὲ Σοφιστὴς Κόδοβο.

λημένον αὐτῷ ποταμοῦ, τοῦ διανοχίζοντος τὴν κατακλιθεὶς πλεοναί τοῦ Ὀλύμπου, ποικίλλει, εἰς μὲν τὸ βάθος ἀπὸ 50 ἕως 100 μέτρων, εἰς δὲ τὴν κορυφὴν μεταξὺ 100 ἕως 1200, τὸ δὲ ἀπόκλιον ἔφος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πηγεῖοῦ, ἐξαιρέσει τῆς ἐποχῆς τῶν πλημμυρῶν, καθ' ἧς ἐνίοτε, ἀνερχομένων τῶν ὑδάτων, καλύπτεται σχεδὸν ὀλόκληρος ἡ δόξ, εἶνε, κάτωθεν μὲν τῆς ράχεως «Λιναρίδα» 7 μέτρων, εἰς δὲ τὴν θέσιν «Γραμιέρον» Ἄλας» 3 μέτρων καὶ εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῶν ἀντερεισμάτων τῶν σχηματιζόντων αὐτὴν ὄρεων ἐν τῇ θέσει «Τσουμίκα» τοῦ κάτω Ὀλύμπου 447.7 μ. καὶ ἐν τῇ ράχει «Στ' Ἄρεα» τοῦ Κισσάρου 590.7 μ.

Μετὰ τὰ ἐν προοιμίῳ ἐκτεθέντα, θὰ ἦτο περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ κατὰ τὴν γέννησιν τῆς ἐξόχου κοιλάδος.

Ἀπεχρησθῆ, λέγουσιν οἱ γεωλόγοι, καὶ τοὺς παλαιωτάτους χρόνους, διὰ τῆς ἀποτόμου διασπάσεως τοῦ μεγαλωνόμου, Ὀλύμπου, συνεπέα ὑποχθονίου ἰσχυροῦ σεισμοῦ, καθ' οὗς χρόνους καὶ ἅπανα ἡ Θεσσαλία ἦτο, καθὰ λέγεται, λίμνη!

Ἄδυναί τις νὰ βεβαιώσῃ ἀδυστάκτως, δι'

ἐπὶ τόσον ἀντιλήφτως καὶ ἀπροκαταλήφτως αὐτοφίας καὶ πραγματοποιησάντης, δι' ἡ δὲ δὲ διαστάσεις τοῦ θεοβαδίστου Ὀλύμπου εἰς Ὀλυμπον καὶ Ὀσσαν εἶνε γεγονὸς πραγματικόν.

Ἄλλ' εἶνε γεγονὸς τοῦτο ἐπιτελῶς ἀπτόν, καθόσον, καὶ σήμερον ἔτι, τὰ πάντα ἐκεῖ μαρτυροῦσι βιάαν, ἀπότομον καὶ φοβεράν καταστροφὴν, ὀφειλομένην εἰς μέθην καὶ μανίαν τοῦ ὑποχθονίου Γίγαντος, ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν κακὸν ἄμικτον ἀγαθῶ, ἀγνωστον μὲν τίνα καὶ πόσα τὰ θύματα τῆς γεωλογικῆς ἐκείνης ὄργης, ἀπότοκος δὲ αὐτῆς ὑψηλὸς ὑπῆρξεν ἡ θεία αὐτῇ Κοιλῆς, ἡ μοναδικὴ ἴσως ἐν τῷ κόσμῳ.

Τὰ πράγματα ἔκτισε παραμένονσιν ἀναλλοίωτα, ὅπως μετεπλήσθησαν τότε κατὰ τὴν τραγικὴν ἐκείνην στιγμήν τῆς καταστροφῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ δημιουργία τῆς δόξης τῶν «Τεμπῶν».

Ἴδετε ἐκεῖ, ἀνὰ πᾶν βῆμα Ὑμῶν.

Ἴδον βράχοι, μάρτυρες ἀρευδεῖς τοῦ μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης διαζυγίου, τοσοῦτον ἀκινονίστως κατεσχισμένοι ὥστε οὐδεμίαν νὰ παρουσιάζωσιν ὕμνην μορφὴν.

καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε, ὅπου ἐν τῇ πλεονᾷ τοῦ Ὀλύμπου ἐμφαίνεται ἀδλῶν ἢ χαράδρα, ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀντίθετον τοῦ Κισσάβου θὰ ἀντικρούη ἰσχύς, καὶ δὴ τόσῳ καταφύρως, ὥστε, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ τεθῶσιν ἐπ' ἀλλήλων τὰ ἀντιμέτωπα ἐκεῖνα ὄρη, θὰ ἐφήρμοζον ἐπακριβῶς καὶ θὰ ἀπετελεῖτο οὕτω ἡ τριπαλαία ἔνωσις των, εἰς τὴν διάσπασιν τῆς ὁποίας ἐκ γεωλογικῶν συνταράξεων ὀφείλεται ἕκτοτε τὸ θαῦμα τῶν «Τεμπῶν».

Ὅποια θεία παντοδυναμία !

Ὅποια συνάντησις ἐξαισία καταστροφῆς σκοτεινῆς, δημιουργίας δ' ἅμα χαριτοβρύτου ἐνηβητηρίου, ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν Ὀλυμπίων Θεῶν !

Καὶ βεβαίως, ὑποκάτω τῶν ὑψίστων δειράδων τοῦ μεγαλωνύμου Ὀλύμπου, ὡς οἰκητηρίου τῶν Ἑλλήνων θεῶν, τοιαῦτι ἔπανλα πρὸς τέρας τῶν Ἑλλήνων Ἀθανάτων, ὄφειλον νὰ ἔλθωσιν εἰς φῶς ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Αὕτη εἶνε λοιπὸν ἡ θεία γένεσις τῶν δύο αὐτῶν ὄρεων.

Τις ἀκολούθως ἐπῆρξεν ὁ βαπτίσας αὐτὰ

τὴς Ὀλυμπον καὶ Ὀσσαν :

Ἡ τελευταία ὀνομασία, «Ὀλύμπος», ἡ δόξατο μὲν νὰ σημαίη ἀγαμητῶδες ἀμφότερα τὰ ὄρη πρὸ τῆς διασπίσεώς των, λόγῳ δὲ τῆς χιονώδους περιβολῆς καὶ περισιλλήσεως ἢ ἀρχαιοτάτη πελασγικῆ αὐτῆ ὀνομασία ἐσήμειε τὸ **ὄλολαμπές**.

Ἄλλ' ὅτι ὁ Ἕλληνας ὁ πρωτόπλαστος, τὸν ὁποῖον δὲν γινώσκει νὰ κατονομάσῃ ἢ Ἴστορία τίς ἦτο, κατεῖδε τὸν ἐνιαῖον Ὀλυμπον διεσπασμένον ἀπὸ τοῦ ἰτέρου ἡμῶσεως των, διὰ τῶν τόσῳ καταφύρων ἰχνῶν τὰ ὁποῖα ἀνεξάλειπτα καὶ ἀνέπαγα μῆχρι σήμερον διαμένουσιν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἐπὶ τῶν τιτανείων τοιχωμάτων τῆς θεοπεσίας κοιλάδος, τὰ μὲν ἐκεῖθεν ὠνόμασε πάλιν Ὀλυμπον, τὰ δὲ ἐντεῦθεν Ὀσσαν, ἀκριβῶς τῶν ὀνομάτων τούτων δηλοῦντων πάλιν τὸ **ὄλολαμπές**, τόσον διὰ τὴν ἀπαστρέπτουσαν θείαν αἶγλην τῶν ὀλυμπίων χιόνων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἄσπιλον αὐτῶν λευκότητα (λάμπω· λεύσω· ὄσομαι· ὄσε (*) κ. λ. π.)

(*) Ὁμηρικαὶ λέξεις δηλοῦσαι τὴν ἔνοικον τοῦ λαμπύροντος, ἀποκλύοντος, τοῦ στίλπυτος προσπίπτοντος εἰς τὴν ἕρσιν.

Ἡ τοιαύτη βίβλιος τῶν ὁρέων διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος (Ὀλυμπος Ὀσσα) δὲν ἔχει ἀπλήρη συνωνυμίας σημασίαν καὶ δὲν εἶνε ἕκαστὴν ἀντιστοιχίαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐνδιαφερόμενοι εἰς αὐτὴν ἵνα καταδείξωμεν διὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν παλαιολογικῶν ἡμῶν προγόνων, συλλαβούσα τὸ μυστήριον τῆς διασπάσεως τῶν ὁρέων διὰ τῆς ὀξυδεοκοῦς καὶ λεπτεπιλέπτου παρατηρητικότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ θέλουσα νὰ δηλώσῃ τὴν σχέσιν τῶν βία καὶ „βουλή Διός“ διαστάντων ὁρέων καὶ συνάμα τὴν παμπρώτην αὐτῶν συμπαγῆν εἰς ἓν ἔνωσιν, ἐβάπτισεν αὐτὰ ἐπίτηδες ὅτι **Ὀλυμπον** καὶ **Ὀσσαν**, ἐν παλαιολογικαῖς ἡμέραις, τὸς ὁποίας οὐδὲ οἱ πρόπαπποι τοῦ Ὀμήρου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καθορίσωσιν εἰς ἡμᾶς ἐπακριβῶς.

Ἐρχεται τοιοῦτω τρόπῳ, ἡ Φιλολογία ἐπίκουρος εἰς τὴν Γεωλογίαν, ὅπως μαρτυρήσῃ τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀλάθητον ἀντίληψιν τῶν παλαιῶν καὶ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀπταιστον πραγματογνωμοσύνην των, διαχρυσταλλωθεῖσαν εἰς δύο γλυκείας καὶ ὀρανοσταλάκτους ἀρχαιοπρεπεῖς ὀνομασίας,

ἐντελῶς ἀδελφῆς καὶ ταύτοσημίνας.

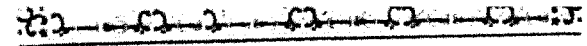
Ὅτι οἱ γιοὶ τοῦ Πρωτοπλάστου ἑσπαρίσσαντο, ὁ Ὀλυμπος καὶ ἡ Ὀσσα ἦσαν ἡδὴ διεσπασμένοι, διὰ τὸν λόγον δι' οὗτως ἠθέλησεν ὁ Ζεὺς ἄνω δ' ἐτελείετο βουλή.

Συρραγευμένα εἰς συρραγίαν ἀτέρομον ὑπὸ τοῦ Αἰωνίου, ἐνόουν τὴν ἔνωσιν των ἀφραγῆ ἑσπερὶ μέχρι τῆς εἰμασμένης ὀργίλης ἐκείνης στυγμῆς, καθ' ἣν, θαῦμα πρὸ τοῦ ὑπερφυσικοῦ μεγαλείου των, ὤφθησαν ἐν μέσῳ τῶν ὀρειῶν ἀγκαλιῶν τὰ ἑξάσια αὐτὰ «Τέμπη», γεννηθέντα μὲν, ὡς ἡ Ἀθηναῖα, δι' ὀργίλης τεραστίας σφύρας ἐνός των σκαπανέων τοῦ Αἰωνίου, τεθέντα δ' ἕκτοτε ὑπὸ τὴν ὀφηλὴν πράγματι προστάσιαν τῶν αἰωνίως ἐπίσης διασραγευμένων ὁρέων.

Ὅτι — ἵς εἶδε! — εὔρον τότε διέξοδον καὶ τὰ ὕδατα τοῦ ἀπεράντου λεκανοπεδίου τῆς Θεσσαλίας, ὡς λίμνης, συμφώνως πρὸς ἀρχαῖον θεῶλον, καί, καθὼς ὁ Ἐὐριπίδης ἀσμενίζει νὰ λέγῃ εὐσεβῶς:

»Ἴολλὰ δ' ἀέλπτως κραινοῦσι θεοί·
»τῶν δ' ἀδοκίμων πόρον εὔρε θεός·
»τοιόνδ' ἀπέβη τόδε πρᾶγμα!»

Ἄν οὖτοι, τότε λοιπὸν ἀπεξηράνθη καὶ ἡ πολυφύεσσα Θεσσαλικὴ γῆ, ἀναμένουσα ἀκολούθως εὐτυχεῖς οὐκίτορας καὶ ἱππυλάτας, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἔτι ἔναι γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἀνεκμεταλλεύτων ἔτι ὄντος τοῦ ἀπείρου πλούτου της.

Λ'

Ἄς παρακολουθήσωμεν τώρα τὸ θαῦμα τῆς κοιλάδος ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ ἐξέλιξει.

Ἡ θεὰ τῶν ἀποτόμων καὶ ὀγκωδρασιύτων ἐφουθρωπῶν βράχων, οἵτινες ὑπέρχνεται ἐκατέρωθεν, τὰ ὑπερύψηλα δένδρα καὶ οἱ λοκρότατοι παντοειδῆς θάμνοι οἵτινες σιολίζονται τὸ λαμπροφύρον ἐκεῖνο τοπίον, καταπλήττουσι τὴν φαντασίαν καὶ δεσμεύουσι τὴν ψυχὴν εἰς ἑκατασιν ἄορητον!

Ἦν ὅ,τι ἄγρου καὶ πᾶν ὅ,τι τερπνὸν ἐν τῇ φύσει, ἰδοὺ ἐκεῖ ἀφειδῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν καμπυλῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἁρμομονῶν τῆς τέχνης τοῦ Φειδίου.

Καὶ Φειδίας μὲν ἀληθῶς δὲν ἐτεχνούργησεν ἐκεῖνα τὰ ἐκπληκτικὰ μεγαλεῖα, ἔργα Τιτιάνων καὶ Ἑκατογχείρων καλλιτεχνῶν πρὸς δόξαν τοῦ Αἰωνίου, ἀλλὰ τὸ σοφὸν λόγιον, τὸ ἀποκαλοῦν τὴν φύσιν «Καλλιτέχνηδα» λάμπει ἐνταῦθα διὰ τῆς μεγαλοπροεπιστέρως ἐμφανίσεώς του.

Ἀληθῶς οἱ πόλεμοι τῶν Γιγάντων καὶ τῶν Τιτάνων, τὸ αἷμα τῶν ὁπίων ὁμόμοιο τὸν φερώνυμον ἔκτισε «Αἶμον», τρανῶς διωδηλοῦσι τὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἀναιροπίας ἀπὸ ὄργης σεισμῶν καὶ λύσεως ἡφαιστείων, ἀπὸ ἀκυρόδίων τρυφῶν καὶ ἠφαισθησίων λαιλύπων, ἀπὸ φρικτῶν ἀσπισμῶν κεραυνῶν καὶ ἀπὸ ἀκαθέκτων καινεκλισμῶν οὐρανίων, ἀποδεικνύουσι δὲ καὶ τὴν περὶ τὰ «Τέμπη» ἑξαλλοῦν γεωλογικὴν συντάραξιν, ὅμως ἐκεῖνοι οἱ Ἰτῆνες καὶ Ἰγυριεῖς, ὅτινες διὰ τοιοῦτων καταστροφῶν διηρηθέτησαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἰπανταχοῦ, ὀριστικῶς καὶ τελεσιδικῶς, μέχρις ἀγθύσιου καλλιτεχνίας καὶ δημιουργίας ἑξαιρέτως προνομιούχων τοπίων ἐπὶ τῆς ὑδρορείου, ὦ! ἐκεῖνοι βεβαίως δὲν ἦσαν ἄγριοι Ἀτίλοι καὶ Ἀλάριχοι, ἀλλὰ φωτεινοὶ δημιουργοί, ἀπλῶς χρησιμοποιήσαντες τὴν καταστροφὴν ὡς ὑπομόχλιον δημιουργιῶν ἐκπληκτικοῦ μεγαλείου, κίλλου καὶ χάριτος!

Καὶ ἐνῶ, κατὰ ταῦτα, μεγάλη λοιπὸν ὀφείλειται εἰγνωμοσύνη εἰς τοὺς ἐργάτας αὐτοῦς τῶν μεγάλων δημιουργιῶν, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ

Μυθολογία φανταίη ἀδικήσασιν αὐτοῖς ἐν τῷ χαμηλοβασιμῷ τῆς περὶ αὐτῶν ὡς ποιῶν, ἐχθρῶν πάσης τάξεως καὶ ἁρμονίας, ἡ ἀλήθειαι ἀπαιτεῖ νὰ εἴπωμεν ὅτι, οἱ μὲν Τιτῆνες καὶ Ἰγυριεῖς ἐξεπρωσώπησαν πρῶτῳ μαι τὴν καινοστροφὴν, τὸ κακόν, ὁ δὲ Ζεὺς καὶ οἱ λοιποὶ θεοὶ τὴν φωτεινὴν καὶ ἐκπληκτικὴν τὴν ἁρμονίαν καὶ χάριν δημιουργίαν, τωτέστι τὸ ἀγαθόν, καὶ ἔδει, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίληψιν, νὰ ὑπερισχύσῃ πάντως τὸ ἀγαθὸν ὡς τι ὄν καὶ νὰ ὑποκρύψῃ τὸ κακόν ὡς τι μὴ ὄν καὶ νὰ ἐπέλθῃ πλήρης κἀθαρσις διὰ τῆς καινοστροφῆς τῶν Γιγάντων.

Αἱ τόσω βραδέως κατὰ τὸν χρῶσθον αἰῶνα διδαχθεῖσαι ἰδέαι αὐταί, ὑπῆρξαν σὺν ἡμῶν πεποιδήσεις καὶ τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν καὶ θρησκευτικῶν δοξασίαι παλαιόταται, τὰς ὁποίας διὰ δημιουργικοῦ πνεύματος καὶ πολλῆς φαντασίας διέπλωσαν εἰς ἐξαιρετοῦς μύθους γιγαντομαχιῶν καὶ τιανομαχιῶν κατὰ τοῦ Αἰωνίου, ἡ τάξις καὶ εὐκοσμία καὶ ἁρμονία τοῦ ὁποίου, ἅπαξ τεθεῖσαι, ἔμελλον νὰ διατηρῶνται ἀκλόνητοι εἰσαί!

Ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν αὐτὴν ἀντίληψιν ὁ πα-

λαϊκός ἡμερῶν προπελασγικὸς Ἕλληρ, ὁ γνήσιος τῶν θαύματων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν «Τεμπῶν» θὰ ἠδύνατο νὰ διακηρύξῃ τὰς πεποιδήσεις του κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸν ὅποιον καὶ ὁ μέγας βάρδος τῆς Ἐκκλησίας ὁ Δαβὶδ.

»Κἂν ἴδω τὰ ὄρη μετακινούμενα καὶ
μεθιστάμενα εἰς καρδίαν θαλασσῶν, οὐ
φοβηθήσομαι, οὐ δειλιάσω».

Διότι πάντοτε θὰ ἴσχυεν ὁ Ζεὺς ! ὁ Θεός !

Πάντοτε θὰ ἴσχυε τὸ ἀγαθόν, ἡ τάξις, ὁ νόμος καὶ ἡ εὐκοσμία !

Τοιαύτας σκέψεις προεκάλει ἐν ταῖς ἀρχαίαις διανοαῖς τὸ ὑψηλὸν φαινόμενον, εἰς τὸ ὅποιον ὀφείλεται ἢ εἰς τὸν κόσμον ἐξαιρέτως ἐμφάνις τῶν «Τεμπῶν».

Ἐνταῦθα λοιπὸν δὲν πρόκειται ἐγωϊσμός Γαλάτου ἱππότου, δταν οὗτος κομπορρημονῶν διατείνεται.

»Δὲν φοβοῦμαι οὐδ' ἂν τριῖξῃ

»τοῦρανοῦ ἢ κοίλῃ κόγχῃ !

»εἰν' ὀρθὴ νὰ τὴν στηρίξῃ

»ἡ ἀδάμαστός μου λόγχῃ !»

Τὸνναντίον ἐνταῦθα πρόκειται εὐσέβεια βαθυτάτη, ἐννοοῦσα διὰ τῆς πίστεως διὰ αἰ

ἀντιπροσώπαις οὐρανοῦ καὶ αἰ γροσκοπικαὶ ἀντιπροσώπαις καὶ αἰ ἡγεμονικαὶ λύσσαι καὶ αἰ ἀναδόσεις καὶ καταδόσεις ξηρῆς γῆς (Δήλος - Ἀτλαντὶς - Θήρα - Ἄλσος Ὀμηγορείου. Λῖος κ.λ.π. κ.λ.π.) εἶναι συμβάματα ἀνίκανα ἐπιτελῶς νὰ διαλύσωσι τὴν ὑπάτην ἁρμονίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Ὑπατος Νόμος τοῦ Ἀναξαρχόρα ἔθηκε παγίων ἔσειε καὶ αἰώνιαν !

Πῶς δ' ἄλλως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουσι τὰ πράγματα;

Ἰδοὺ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ὀλύμπου μία Ἐδέμ, δολιχοδόμος βαίνουσα μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης, ἡ θεία κοιλὰς τῶν «Τεμπῶν», ἔργον καταστροφῆς ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν Ὀλυμπίων !

Πῶς θὰ ἦτο λοιπὸν δυνατὸν ποτε, ὑπὸ τὰ θεῖα ὄμματα τοῦ ἔσμου τῶν Ἑλλήνων Θεῶν, ὑπὸ παμβασιλέα ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸν Δία, νὰ ἐπελάσῃ ἢ καταστροφῇ ὡς Ἀτίλλας, καὶ οὐχὶ ὡς ὄργανον θείας βουλῆς πρὸς μίαν δημιουργίαν ἐξαισίαν;

Ὁ φοβερὸς ὑποχθόνιος κρότος καὶ ἡ φρικαλέα διάσπασις τοῦ Ὀλύμπου δὲν ἐπτόησε τοὺς πέριξ οἰκῶντας, ἀπόντις τότε εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Μηδενός.

Ἄλλὰ καὶ πυφόντες ἄν ἦσαν, πάλιν δὲν
θῆ ἔτρεμον, ἀλλὰ μᾶλλον θῆ προσέπιπτον
ὅπως ἀπειθύνωσι δέξασιν θερμὴν εὐσεβείας
καὶ ὑποταγῆς πρὸς τὸν Αἰώνιον Δία, ἐν βλέμ-
μα τοῦ ὁποῖου «**ποιεῖ τὴν γῆν τρέμειν**»
καὶ μία ἐπισημὴ του «**ποιεῖ τὰ ὄρη καπνι-
ζεσθαι**».

Αὐτοὶ οἱ Ἑλληνικοὶ λαοί, ἴσης ἢ καὶ θεω-
μοιτέρας εὐσεβείας παρὰ τοὺς σημιτικούς καὶ
τὸν Ἰσραηλιτικόν, ἐγίνωσκον ἐπίσης δι' ἑν
νεῦμα τοῦ Κρονίουος τὸν μέγαν ἐλελίζει
Ἔλυμπον ἐκ τῶν βάρθρων του.

Ὅτιω λοιπὸν καὶ ἡ διάσπασις τοῦ ἐνιαίου
Ἔλύμπου ἀπεδόθη εἰς θεϊὰν βουλήν καὶ
παντοδυναμίαν, εἰς βούλησιν ἀρίστην τοῦ
Αἰωνίου, εἰς διασκευὴν ἐνιαίαν πρὸς ἕνα ὁρι-
σμένον σκοπὸν τῆς θεΐας προνοίας, ἥτις ἔδραν
τησκατὰ τὰς παλαισιτάτας ἐκείνας ἡμέρας εἶχε
τὸν θεῖον Ἔλυμπον.

E.

Ὡς τὸ ἀρχαῖοι πλανήτες λαοὶ τῶν Φοινί-
κων, Περσῶν ὅπως προσσημαθῶσιντο, ἴδωσαν
ἐνὰ ποσὸν γαῖα καὶ κριταί, ὡς καὶ οἱ οὐχὶ
ἀλλογώτερον πλανήτες Ἑλλωσοί, ἴδωσαν ἐνὰ
ἐκασταχοῦ Ἄργυρ, ἐνὰ Λαοιδόσας, ἐνὰ
Ἔλυμπους.

Ὅτιω ἢ Ἀνατολὴ βροῦθι Ἔλυμπου, (*)
καὶ ἄρα, ὅπως Ἔλυμπους, ἐκεὶ καὶ οἰκησις πε-
λοποννησική.

Ἄλλ' ἐπεὶ πάντας τοὺς Ἔλυμπους, εἰς
εἶνε ὁ καὶ ἔξοχὴν Ἔλυμπους, καὶ λόγῳ ἀνα-
σιμήματος ὑπὲρ πᾶν ἄλλο Ἑλληνικὸν ὄρος
καὶ λόγῳ μεγαλοπρεπείας καὶ λόγῳ οἰκησι-
ων Θεῶν ὑπὸ παμβασιλεύα, ἕνα καὶ μόνον
Θεὸν καὶ ἔξοχόν, τὸν Δία.

Περὶ τὸν γὰ ὅρηθῃ δι' ἡ γένεσις τοῦ Ἔ-
λύμπου, ὡς τῶσων ἄλλων ὄρέων τῆς Ἑλλη-

(*) Ἔλυμπους: Ἑλλητικὸς ἢ Μακεδονικὸς—Αἰολικὸς—
Κιλικικὸς—Κορινθικὸς—Λεβαντικὸς—Βεθυλικὸς—Μυσικὸς—Πισα-
τικὸς—Ἀττικὸς—Λακωνικὸς—Ἡλιόσας κ. λ. π.

j

νικήρ Σιγαστήσασ, είνε ἀπότοκος κωδίζη-
σιως τοῦ ἐπιπύρου τῆς γῆς καὶ διὸ ἰνασός
ποτε Ὀλύμπος είνε σιολιδωσιγενής λοιπὸν
κατὰ γεωλογικὴν ἔκθεσιν.

Μνημονεῖομεν μόνον τοῦ γεγονότος ἐν-
τιῶθα, ἀπλῶς ὅπως σημειῶσωμεν ὅτι παρῆλ-
θον αἰῶνες αἰῶνων ἀπὸ τῆς σιολιδώσεως
τοῦ ἐπιπύρου καὶ τῆς γενέσεως τοῦ ἐνιῶν
Ὀλύμπου μέχρι τῆς ἡμέρας κατ' ἦν ὁ ἐνι-
αἶος Ὀλύμπος διεσπάτο εἰς δύο μέρη πρὸς
τὸν σκοπὸν τοῦ νῆ ἔλθῃ εἰς φῶς ἡ χάρις τῶν
«**Τεμπῶν**»

Μετὰ τὰ ἐκτεθέντα, ἄνω ἀποτελοῦσι τὴν
ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς γεωλο-
γίας καὶ ἴσως είνε ἰκανὰ ἐν τῇ παρούσῃ δι-
αιρησῆ, ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ
θαύματος τῶν «**Τεμπῶν**» μετὰ τὴν φρικτὴν
διόσπασιν τοῦ θεοβαδίστου ὄρους εἰς Ὀ-
λύμπον (*) ἀφ' ἑνός, εἰς Ὀσσαν ἀφ' ἑτέρου.

(*) Ὀνόματα τοῦ Ὀλύμπου εἰσὶ, κατὰ Κορνήν, Λάγα,
Ἐλδος καὶ Κιφιδόδαγι (ἦτοι Μοναζῶν ὄρος). Ὁ
γεωρικὸς λαὸς λέγει Ἐλυμπος, ἐφ' οὗ πραγματι ὑψί-
σταται Μονὴ ἑλληνική.

ΣΤ'.

Ἡ πλευρὴ, ἐν πρώτοις τοῦ Ὀλύμπου, κα-
ταπίπτουσι λίαν ἀποτόμως, είνε σχεδὸν ἐν-
τελῶς ἀπρόσιτος.

Μικροὶ τις μόνον δὴσβατος ἀτραπὸς πα-
ρακολουθεῖ τὴν ἀριστερὰν τοῦ ποταμοῦ ὀ-
χθῆν, ἡμῖς ὁμως, διερχομένη, εἰς πλεῖστα ση-
μεία, κατωθὶ ἀπορρογῶν βράχων, καθίσταται
πολλαγοῦ ἀρκούντως επικίνδυνος.

Μόνη οὔτω ὁδός, ἄγουσι διὰ μέσον τῆς
κοιλίας, είνε ἡ ἀκολουθοῦσα τὴν πλευρὰν
τῆς Ὀσσης, λίαν ὁμως κοπιωσιώδης καὶ ἄνευ
σὺδεμιᾶς ἄλλης διεξόδου.

Ταύτην ἀκολουθοῦντες τὴν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ
χωρίου Μπαμπᾶ, ἀπαντῶμεν μετὰ 20' πο-
ρείαν, ἐπὶ γεώδους ἐδάφους, τὸ ἠρει-
πωμένον «**Χάνιον τῶν Ἀμπελακίων**» γνω-
στὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «**Χάνι τῆς Κοκκῶ-
νας**».

Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, πλησίον τῆς ὁποίας
ὑπάρχει ἐν τῷ ποταμῷ καὶ νησιδίων τι, ἡ

κοιλίας, εὐφρανεμένη ὀλίγον πρὸς τὸ μέρος τῆς Ὀσσης, σχηματίζει ἀνοιχτὴν τινα ἔκτασιν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας καὶ καίωθι ἕρκαι- ρήτων δένδρων παρὰ ἀναβραίνει καὶ ἄνη, δι- αωφέστατον προχέουσα ὕδωρ.

Ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως ἐφορῶμεν, ὑπερ- κείμενον ἐν μέσῳ συνηρηθῶν δένδρων, ἐπι- τραχευάτων δὲ κλιτύων τῆς Ὀσσης ἐκτισμέ- νον, τὸ χωρίον Ἄμπελάκια, ἔχον πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸ πυκνότεον ἐκ δρυῶν καὶ ἄγριων κισσαρεῶν «**Δάδος τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ**», φερωνεμοῦν τὸν ἐν γραφικωτάτῃ κοιλίᾳ, ἐπὶ μιᾷ τῶν κορυφῶν του, ραϊσκὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, κείμενον ἐν τῇ περι- οχῇ τῆς κοιλάδος, ἄγοντα δὲ μεγάλην ἐπι- σίαν πανήγυρον κατὰ τὴν 20ην Ἰουλίου, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν ἀμπελώνας, κρεμμυμένους σχεδὸν ἐπὶ τῶν ἀποτόμων ῥάχεων καὶ δει- κνόντας τὴν ἔκτακτον καὶ ἀκαπὸνητον φι- λεργίαν τῶν ἐκ τῶν ἀμπελώνων τούτων φε- ρωνεμούντων Ἀμπελακιωτῶν, ἐπιμόχθως κατορθωσάντων νὰ καλλιεργήσωσι χῶρον ἀπόκρημον καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ὄλως ἄγονον.

Οἱ Ἀμπελακιῶται εἶναι ὁμολογουμένως ἐκ

τῶν φιλεργωτάτων χωρικῶν τῆς Θεσσαλίας. Ἀληθὲς ὅτι ἡ χιθὼν καὶ πορὴν ἐξάφρατος ἀκμὴ τῆς κοινότητος αὐτῶν ἐν τῇ βασικῇ καὶ νηματοργίᾳ θίλει εἶναι ἐφεξῆς φύλλη μό- ρων ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος. Οἱ πλοῦ- σιοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας Ἀμπε- λακιῶται σήμερον δὲν εἶναι παντάπασι τοιοῦ- ται, τοῦναντίον πτωχοὶ μετ' ὄλην σὺν ἡ- τῶν, τὴν πενίαν τῶν, κατορθόνουσι νὰ ὦσιν αὐτίφρατες, μεταβάλλοντες, διὰ μαγικῶν οὐτως εἰπεῖν σκαπανῶν, εἰς καλλιεργησίμους καὶ πα- ραιγοργοὺς γαίης ὅλον ἐκεῖνο τὸ τραχὺ καὶ πειρωδὲς ἔδαφος, ὅστε ἐν ἀφθονίᾳ ἀντα- μειβόμενοι, νὰ ἀπολαύωσι τοῦ γενναίου καὶ ἐξόχου Ἀμπελακιώτου οἴνου.

Προχωροῦντες ἐκ τῆς θέσεως «**Χάνι τῆς Κοκκῶνας**» καὶ εἰσερχόμενοι πλέον εἰς τὰ πράγματικὰ στενά, ἀπαντῶμεν, παρὰ τὴν δε- ξιάν ὄχθην τοῦ Πηραιοῦ, μικρὸν ὑδρόμυλον, κινούμενον ὑπὸ τοῦ ἡεύματος αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς πλευρᾶς δὲ τῆς Ὀσσης, πλησίον τῆς ὁδοῦ, ἐπὶ τινος ἐκεῖ μεγάλου βράχου, μι- κρῶν τινα ἀεριοσφύρον ὀπῆν, ὀνόματι Ἄ- νεμότροπαν, περιέρχον γεωλογικὸν γαι- ρόμενον, καθόσον ἐκ τοῦ ἐντελῶς ἀπροσδιο-

πίστον βάθους της εξέρχεται μετ' ἀρκειοῦ
θορόβου διηρηκῶς ψυχροτάτος ἀήρ.

Ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἦτις μό-
λις ὀλίγον τι ὑπέροκειται τοῦ ποταμοῦ, βλέ-
πομεν, ἄνω μὲν καὶ πολλὴν πλησίον τῆς ἀρι-
στερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ἐπὶ ἀποκορήμον
βράχον τοῦ Κάτω Ὀλύμπου, μέγα σπήλαιον
ὀνόματι **Βαθύτροπα**, ἐπὶ δὲ τῆς Ὀσσης τὴν
ὑπερβάλλουσαν βράχιν **Λιναρίδα**.

Προχωροῦντες ὀλίγον περαιτέρω, συναν-
τῶμεν τὴν πρώτην μεγάλην χαράδραν «**Μπέ-
δα τὸ Σάλι**» κεκαλυμμένην ὑπὸ πυκνοτά-
της λόχμης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχουσι καὶ δύο
μικροὶ πηγαί, μετὰ δυσκολίας ὁμῶς ἀνευρι-
σκόμεναι, «**Κλεφτόνερι**», ὀνομασία ἐμφά-
νουσα τὴν δύσκολον ἀνεύρεσιν, καὶ «**Πλα-
τανάκι**».

Κατόπιν τῆς χαράδρας ταύτης, ἐν ἀπο-
στάσει 150 περίπου μέτρων, εὐρίσκομεν τὸν
«**Κροολόγον**» ἢ τὰ **Νερά τῆς Ἀφρο-
δίτης**, δάσημον πηγὴν, ψυχροτάτην καὶ
ἀέναον.

Καλῶς ἀπεδόθη εἰς τὴν ἐξάριστον ταύτην
πηγὴν ἡ ὀνομασία τῶν «**Νερῶν τῆς Ἀφρο-
δίτης**», διότι ἡ περιγραφομένη αὐτῇ θεᾶς

τῆς ἐξουσίας κοιλίῳος ἐν ἐξουσίῳσι διω-
μοῖσι, μὲ ἀντιμῆτοιποι δὲ πλεοναὶ τῶν ὀρίων
καὶ ὁ κοῖτος ὄθος τοῦ ποταμοῦ προσδίδουσι
ἀπειρίγραπτα ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ θῆλγητρα.

Ἐπὶ τῆς Ὀσσης ἡ πλεονὰ αὐτῆς κατὰ τὸ
μέρος τοῦτο, ἀνέροχται εἰς μέγα ὕψος ἐντε-
λῶς κατακόρηγον, ἀειθαλεῖς δὲ περιπλοκάδες
λίαν εὐχάριτοι ἐπικρύματα ἀπὸ τοῦ ὕψους
τῶν βράχων, οἵτινες ἐπίσης ἐπιχαλύπτονται καὶ
ἄπὸ πλουσιωτάτης ἄλλης βλαστήσεως, οἵδὲ βα-
θύσκιος, ὑψηλοὶ καὶ ὑδροχαρεῖς πλάτανοι, ἀνα-
παύομενοι εὐαρέστως παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πη-
γειοῦ καὶ πέριξ τῆς ὁδοῦ πυκνοτάτοι, συναρμό-
ζουσι ἐκφυγλὸν καὶ βαρύτιμον Ἑλληνικὸν
κίτημα καταπράσινον, ὀμηρικὸν Ἑλλήνης κίν-
τημα περίτεχρον, ἀδιπέραστον ὑπὸ τῶν ἡλι-
ακῶν ἀκτίνων.

Περιβαλλόμενος ἐνταῦθα ὁ ἐπισκέπτης ὑπὸ
δροσερωτάτης καὶ πανηγυριζούσης ἀενάως
χλόης, γάτωθι τῶν γηραιῶν καὶ μεγαλοπρε-
πῶν ἐκείνων πλατάνων, ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν
ὁποίων Ὀλυμπιακοὺς τελοῦσιν ἀγῶνας εὐ-
μοῦπα σιμῆν γυροπῶν πτηγῶν, περιβοι-
μοῦσιν ὑπὸ φιλοπαιγμόνων ἀνέμων δια-
σειόντων χρησιμολογικῶς τοὺς εὐρώσιους

κλάδους καὶ τὸ μυσίον φύλλωμα, περιγλωσσίζόμενος δὲ ὑπὸ τῶν διωργανιστικῶν μορμύρων τοῦ κορυφαίου νάματος, σπεύδοντας ἢ αὐτοκτονήσῃ ἐντὸς τοῦ θολεροῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, ἔχον ἢ θανάμιση τόσην ποικιλίαν φυσικῶν σκηρογραφῶν καὶ ὄνειρωδῶν θελήτων, ἔχον ἢ ἀπολάσῃ τὸ θαῦμα τῆς συγχύσεως τοῦ Βαρέλ ἀπὸ σεισμοῦ φυλλωμάτων, ἀπὸ στρογγυλῶν ἀνέμων, ἀπὸ προῶν αἰθρας, ἀπὸ μορμύρων ναμάτων, ἀπὸ ψιθῶρον φυλλάδων, ἀπὸ συνωνίας πτηνῶν, καὶ ἀπὸ ἐξαισίων μονολόγων ἀηδῶνων, ἔχον διπλάσια καὶ τετραπλάσια ἢ ἀπολάσῃ τὰ τοιαῦτα θελήματα ἐν νυκτὶ ἰδίως ἀοργῶ, διακατέχει στιγμὰς προνομιακάς, εὐδαίμονας, ἀνεπιλήστον, ἀθανάτους!

Ἐπὶ τῆς κυριακῆς ἐκεῖ τῆς Ὀσσης πλευρᾶς, τῆς κεκαλυμμένης ὑπὸ τῶν πυκνοτάτων περιπλοκαίων τῶν ἀποτελοσῶν τὴν μᾶλλον εἰλικρινῆ ἀλληλεγγύην καὶ φιλαδελφίαν, καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν ἀκόμη κλάδων τῶν πλείστον μεγαλοπρεπῶν πλατάνων, διακρίνονται ἄπειρα ἐσκαλισμένα ὄνματα τῶν διελθόντων τὴν Κοιλιάδα, ἐν οἷς καὶ πλεῖστα ξένα περιηγητῶν μιμηθέντων

ἴσως τῶν ἀνθέστατων Λογγίνων, ὅν ἐν τοῖς ἐρηξίαις θέλεμεν ἀναστήσει, πρὸς ἀπαθροῦσιν αὐτῆς διελθόντων τῶν ἐκ τῆς παντομίαν Κοιλιάδος καὶ τῆς διατριβῆς τῶν ἐκεῖ, ἔστω καὶ ἐπ' ἄλλας στιγμὰς, παρὶ τὰ Νεφὸς τῆς Ἀφροδίτης, ἔνθα ἀδύνατον ὁ διαβίτης ἢ μὴ σταθμεύσῃ ἢ ἀποθανεῖσθαι ἐξ ὅλης φυχῆς, ἐξ ὅλης ἰσχύος καὶ ἐξ ὅλης διανοίας.

Ὁ Βόρρον ἐνεκόλασε τὸ ὄνομα τῶν ἐπὶ τῶν στρογγυλῶν τοῦ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Σουβίου κλασικοῦ ναοῦ τῆς Σουβίου Ἀθηνᾶς ἢ τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς ἤδη λέγει ἢ ἐπιστήμη, καὶ ἔως λοιπὸν οἱ κοινοὶ θνητοὶ ἢ οἱ δούλοισι περιηγηταὶ καὶ ἄλλοι ταπεινοὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης λάτρεις ἢ μὴ ἐγχαρίζονται τὸ ἴδιον ὄνομα ἐπάνω τῶν βράχων τῶν ὑπερηγάνων καὶ ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν ἐσθρόων δένδρων ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ καὶ μαγευτικῷ τοπίῳ, εἰς ὃ ἐδήλωσαν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ὅτι ἀφένουσι ἄπισθῆν τῶν τῶ ὄνομα τῶν, ὡς θαναστῶν καὶ λατρειῶν;

Καὶ πάλιν, ἀπ' ἄλλης ψυχολογικῆς πλευρᾶς ἢ φιλοσοφῆσωμεν, πόσοι! δὲν θὰ εἶρον,

ἐν τῷ μέσῳ μεγάλης θλίψεως τῶν καὶ ἀθρη-
μίας, σιγῆς ἀπίστων εὐδαιμονίας ἐκεῖ καὶ
λησμοσύνης, σιγῆς αἰτίας ἔστι καὶ πικροδικῆς,
τῆς μεγάλης συνοχῆς τῆς πονοῦσης δι' ἕνα
λόγον καρδίας τῶν;

Ὁδὸν ἐκεῖ τὸ ἐμφανὲς σιγῆς αἰτία, ἀλλὰ
πιερόντες ἄγγελοι ἄδραστοι, διασπείροντες
τὰς χάριτας τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τῆν μαγικῆν
ταυρίαν τῶν «Τεμπῶν», καταλιμιάνουσι δε-
ξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τὰ οὐράνια μειδιάματά τῶν
πρὸς τέρας τῶν θνητῶν καὶ λησμοσύνην τῶν
ἐγκοσμίων πικρῶν καὶ βασάνων.

Ἀληθῶς, ἐκεῖ, βυσιλεύει ἡ ὑπερκόσμιον
τέρα ἁρμονικὴ διέταξις ἐν τῷ συνόλῳ ὥστε
τὸ πᾶν νὰ παρέχη τὴν ἔννοιαν μουσαϊκοῦ,
οὐτινος ἐταξιδέτον ἐξάστην φηγίδα αἱ Μοῦ-
μαι καὶ αἱ Χάριτες.

Τόση ἀγ' ἐτέρου διαχέεται ἐκεῖ ἡ ζωὴ
ὥστε τὸ πᾶν ἐντυποῦται βαυδύτατα ἐν τῇ φύξῃ
ἀνεπίληστον ἐνθύμιον τοῦ παρελθόντος.

Τὸ ὑπερκόσμιον ἐκεῖνο μέθρ τῆς γοητείας
καὶ ἡ πλημμυρὸς ἐκεῖνη τῶν θελητήτων τοῦ
τοπίου αὐτοῦ τῆς Ἐδέμ σὲ καθιστᾷ ἴσον πρὸς
τοὺς Μάκαρας, αἱ εὐδαίμονες Ἀδλαὶ τῶν
ὁποίων βλέπεις δι εἶνε ὁ θεῖος Ὀλυμπος,

φαίνον διὰ τῆς πολυῆς κερμίδος τῶν τῶν θη-
των τοῦ οὐρανοῦ Παιρῶς.

Μετὰ τὰ Νεφί τῆς Ἀφροδίτης ἐν ἀπο-
στάσει 600 μέτρων, ἀπὸ τῆς Ὀσσης
εἶνε μεγάλη, πλήρης πλατάνων καὶ βυδύταιη
χαυίδου «Ὁ Λάκκος τῆς Ὠραίας», εἰς τὰ
πλεονὰ τῆς ὁποίας παρατηροῦνται κολοσσιῶτα
τημίαια βυδύταιη, ἀπὸ ἀποσπασθέντα ἐκ τοῦ
ὄρους καὶ ἀναχαιτισθέντα ἐν τῇ καταφορῇ
τῶν ἐπὶ τοῦ κορυφοῦ ἰσχυρῶν δένδρων ἢ δια-
σχισθέντα ὑπὸ τῆς ρίζης δένδρων ἀγρίων, ἐν
τῷ μέσῳ τῶν λίθων ἀραφέντων καὶ γυαν-
τωθέντων, φαίνονται εἶσιμα εἰς τὴν ἐλαχίστην
δόνησιν εὐ καταπέσωσιν.

Ἐν τῷ «Λάκκῳ τῆς Ὠραίας» ὑπάρχουσι
καὶ αἱ φολκὰ τῶν ἀειτῶν ὡς καὶ πλείστων ἄλ-
λων ἀρπακτικῶν πτηνῶν ἐκ τῶν ὁποίων γέ-
μει ὀλόκληρος ἡ θεσπεσία κοιλία ἐν δεξιᾷ
τῆς χαυίδου ταύτης παρατηρεῖται εὐδιάκρι-
τος ῥάχτις, ἐντελὲς κατακόρυφος εἰς ἀπόλτιον
ἕψος 213 μέτρων, εἰς τοὺς πόδας τῆς ὁποίας
ἐφίστανται ἐρείπει παλαιοῦ, καὶ ἴσως Ρωμα-
ικοῦ, φρουρίου, καταχρηστικῶς ἴσως καλου-
μένου ἐν γένει σήμερον οὐτω, ἐνῶ τὰ πάντα,
ἢ θεοὺς ἰδίᾳ, ἐνδεικνύουσιν δι μᾶλλον θὰ

προβκειται περὶ σιγατῶνος ἢ ἄλλον τινὸς σιγα-
τωτικοῦ φηλακίου ἢ σιατμοῦ, πλησίον δ'
αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐντελῶς σχεδὸν
ἀπροσίτου βράχου, μνημεῖόν τι γνωστὸν ὑπὸ
τὸ ὄνομα «Ὁ Τάφος τῆς Κόρης», ἐπὶ δὲ
τῆς κορυφῆς τῆς καταθέτου ἐρείνης ὄψεως,
ἕτερον, Ῥωμαϊκὸν ἴσως ἐπίσης, ἠρειπωμένον
ἠροῦριον «τὸ Κάθτρον τῆς Ὁραίας»
ὅπερ δεσπάζει ἐξ ὀλοκλήρου πανταχοῦ καὶ
ὅπερ δεόν νὰ εἰκάζωμεν ὅτι θὰ ἐθεωρεῖτο
ἰσχυρότατον, σωζομένων ἐξ αὐτοῦ σήμερον
τῶν δύο μόνον Β.Α. τοιχομύτων, ἐπὶ τοῦ
ἀνατολικοῦ τῶν ὀπίστων εὐδιάκριτον ἐξ ἀπο-
στάσεως φαίνεται ἀνοιγμα καιονικόν, δίδον
τελείαν ἰδέαν θύρας ἢ παραθύρου.

Ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἀγριώτερον μέρος τῆς
κοιλιάδος.

Ὅχι ὅτι ἐκλείπουσιν ἐδῶ αἱ χάριτες, ἀλλ'
ὅτι κατισχύει μᾶλλον ἢ ἄπλαστος φύσις, ὡς
σεβασμὸς Λευῆτης πιναρὸς καὶ ἀτημέλητος,
προκαλῶν τὸ ἀπεριόριστον σέβας τοῦ διαβί-
του πρὸς τὸν δωρικὴν μορφὴν του, πρὸς τὸ
ἡθὸς του καὶ πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς παρί-
στημά του, βαρύνδουπον καὶ ἀσπηρόν, ἄνευ
ἄγκισμῶν καὶ ἄνευ μειδιήματος.

Ἐνταῦθα λοιπὸν τοιαῦτα τὴς διαβίτης,
ὡς θὰ ἐκτελεσθῶν ὁ Πίνδαρος, ἢ Ἀειπαρότερος Ἀρ-
τεμις ἢ Ἀρτεμις ἢ Ἀγροτέρα, ἀσμενίζουσα εἰς
τὴν σπανίζουσαν ἀνθεμίον καὶ γλῶσς καὶ χά-
ριτος καὶ μειδιήμιον ἀγροῦν καὶ ἀπότομον
ἠρόν.

Ἐνταῦθα κατισχυεῖ ὁ Πίν, ἐμπνέων
τὸν ἠροῦριον ἠρόν, ὅστις καταλαμβάνει
τὸν περιγητήν καὶ τὸν διαβίτην.

Ἐνταῦθα αἱ Χάριτες καταλαμβάνουσι μό-
νην τὴν ἠρόν τὰ φύλη τὸν μονόλογόν της
ἐν λόγῳ ποιητικῶς πεζῶν, ἐν θείοις στίχοις
πεπληρωμένοις ζόφου καὶ ὀμίχλης, ἐν ὅμμα-
σιν ὀνηλοθρόνοις ὡς ὑπερνεφῆς ἔξαρσις
δορός, καὶ γλυκυτόμοις ὡς μέλι ἄγριον, καὶ
ἐν μουσικῇ ἠτις τέρπει δωρικὰς μελᾶς καὶ
ἀπελπίζει τὰς φρένας καὶ τὴν καρδίαν Αἰο-
λέων.

: Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα εἶνε καὶ ὁ τάφος τῆς
Κόρης ἀρά γε ;

: Ἡ μήπως, διότι ὁ τάφος τῆς Κόρης,
διὰ τοῦτο καὶ ἡ περισσὴ ἐνταῦθα ἀγριότης,
μετὰ τοῦ ἀπείρου καὶ ἀπεριγράπτου θεληή-
του της ;

: Τὸ λαλεῖ ἐνταῦθα ἢ παραδόσις ;

: Τι φθέγγεται καὶ τί διακρίνω πύριον τοῦ ἀγνώστου παντάπασιν εἰς τὴν Ἱστορίαν, **Τάφου τῆς Κόρης**».

: Τι διέσωσεν ἐκ προσημῶς πλουσίου κύκλου θρούλων, περιπτυμένον ἐνταῦθα, ὅτινος κύκλον κατέχομεν σήμερον μόνον τὰ ἴγνη τῶν δύο ἡμικυκλίων του, ἀκροθιγῶς, ἐν ταῖς πολλὰ λαλούσαις ὀνομασίαις ταύταις **Τάφος τῆς Κόρης**» ἀφ' ἐνός, «**Κάστρον τῆς Ὠραίας**» ἀφ' ἑτέρου ;

Αὐτοὶ δὲν φαίνεται ἐντελῶς ἄσχετος ἡ Κόρη, τῆς ὁποίας συναντῶμεν τὸν τάφον, πρὸς τὴν Ὠραίαν, τῆς ὁποίας τὴν ἐπωνυμίαν φέρει τὸ ἐν ἐρειπίοις σωζόμενον φρούριον.

Ναὶ μὲν καὶ ἐν ἄλλαις, δραματικαῖς ἢ ιστορικαῖς, λαογραφικαῖς παραδόσεσιν ἀπαντῶσι καὶ «**Τάφοι τῆς Κόρης**» καὶ «**Κάστρον τῆς Ὠραίας**» ἀλλ' ὅμως μεμονωμένως, ἐνῶ ἐνταῦθα κατέχομεν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτὰ τὰ δύο ἡμικύκλια δλοστρογγύλου μύθου ἢ ἀπολόγου, θρούλου ἢ ιστορήματος, ἠερφιδίας ἢ γερονότος.

Ὅλη ἀληθῶς ἡ ἐνταῦθα ἀγρία φύσις καὶ τὰ ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ὑψούντων φρούριον ἐπάνω τῆς κορυφῆς τῆς κατακαθέτου

ἐκείνης ἰσχυρῶς, ἀπομέντης εἰς 213 μέτρων ἀπόλειπον ἄρας, γέρον ἀπὸ ἄλλης ἐπονομίας τὴν ἐγγλωττον καὶ παρυσταικωτάτην ταύτην. Τὸ Κάστρον τῆς Ὠραίας, ἡ ὑπαρξίς ἐπέρου φρουρίου ὑπὸ τοὺς πόδας ἀκριβῶς αὐτοῦ ἐν τῷ βάθει πικρὰ τὴν ἔξοδον τῆς μεγάλης χαρῆδος τοῦ Λάκκου τῆς Ὠραίας καὶ ἡ ἐπόδειξις μεημείον ὡς «**Τάφος τῆς Κόρης**» ἐγγήγνια τοῦ τελευταίου τοῦτου, πάντα ταῦτα ἐν ἀνθορμητῇ συναρμολογήσει, ἐν φιλολογικῇ συνθηκολογήσει, ἐν κεχαριτωμένως χαλαρῇ καὶ ἐκνευρωσιμένῃ ἐκπνεύσει θρούλων, γερονότων, στεναγμύων καὶ ὑπονοήσεων, παρέχουσι τὸ ἰσχυρὸν ἐνδόσιμον εἰς ἀνάπλασιν ἐξαιρέτως δραματικοῦ ἐπεισοδίου, περιπολοῦντος ἀγρόπνου εἰσέτι ἐν ἀμφισκίοις ὀνομασίαις ἀπὸ τοῦ ὕψους ἢ ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν 213 μέτρων.

Ἡ εἰκαζομένη παράδοσις ἔχει πικρὰ τὴν λαφὴν τῆν ἐξῆς μορφήν.

Ἐφρουροῦντό ποτε τὰ «**Τέμπη**» πικρὰ τακτικοῦ στρατοῦ, κατὰ μίαν δὲ τῶν περιπετειῶν τοῦ ἀγνώστου ἡμῶν πολέμου, μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν, ἡ δρᾶσις ἀμύνης καὶ ἐπιθέσεως περικορῆσθη, ἐκατέρωθεν, ἐκτὸς τοῦ ἐπὶ τῆς

ἰσχύως φρουρίων.

Ὁ Φρουράρχος, ἔχων μὲθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν καὶ τὴν σπανίας ὄρειότητος θορυαίους τιν, ἐπέκλεισε καὶ ταύτην κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Κατάληξη θέντος ἡμῶς καὶ τούτων δι' ἀπίτης, ἐξ αἰτίας μάλιστα αὐτῆς τῆς περικαλλοῦς Κόρης, ἢ ἠΰκομος Παρθένος, ἵνα μὴ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίσιτων ἐχθρῶν, πεσοῦσα ἐκ τοῦ γοβερῶδ' ἐκείνου ἕφους τῶν 213 μέτρων, ἐτελεύτησε τὸν βίον κατασπυριβεῖσα καὶ κερματισθεῖσα, ἀκολουθῶς δ' ἐτάφη ἐπάνω τοῦ βράχου ἐκείνου ὅπου σήμερον τὸ μνημεῖόν της, ἀληθινότητος κερμαίνουσα ἐν τοῖς λαϊκοῖς θρόλοις, ὡς τύπος γενναιότητος, ἀφοσιώσεως καὶ φιλοπατρίας.

Ἰ Τίνος πολέμου μάχαι διεξήχθησαν περὶ τὸ «Κάσιρον τῆς Ὠραίας ;»

Μετὰ μίαν μόνον μάχην, βεβαίως δὲν περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ Κάσιρον ὁ ἐντεταλιμένος τὴν φρούρησιν τῶν Τεμπῶν στρατός.

Ἰ Ἀλλὰ τίνες οἱ ἀντίπαλοι στρατοί, οὔτινες ἔστησαν ἀντιμέτωποι ἐπανεπιλημμένως, τελευταῖον δὲ ἐκανόνισαν τὰς διαφορὰς τῶν ἐντὸς

καὶ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου, ὡς ἀποφρασσόμενα καὶ πολιορκηόμενα :

Ἐπὶ τὸ μαζὸν ἴσμεν ὅτι, καταστῆναι δημοσιεῖομεν, διασωζόμενον ἐν τῇ νύκτι ὀλίγον, διατηρῆσθαι ἀπήχθαι καὶ ἀπαιρημένον ἀποφύξασθαι Ὀθωμανῶν καὶ Χριστιανῶν, οὐδὲν ἐγγυῖται ὅτι ἀπολύτως ἐπιτύχῃ πρόκειται σὺν γυροῦσι τῶν δύο τούτων λαῶν καὶ οὐχὶ Βαζαντίων μετὰ Φράγκων ἢ Ρωμῆων.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι, δυσχεροῦς ὁδὸς τῆς καλλιόσεως τῶν «Τεμπῶν» καὶ δυσχεροῦς τῆς διελεύσεως δι' αὐτῶν, φαίνεται ὅτι δὲν προετιμᾶτο συνήθως ἢ διάρρσις δι' αὐτῶν, ἀφοῦ καὶ ὁ προικλής Στρατηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀπέφυγε ταύτην, προκρίνας ἰνατολικώτερον τὴν διὰ τῆς Ὀσσης διάρρσιον.

Ἀλλὰ τὸ γεγονός τῆς ὑπέρσεως δύο ἐντὸς τῆς Κοιλίας φρουρίων καὶ ἐτέρων δύο ἐκτὸς αὐτῆς εἰς τὰς κλιτὰς τοῦ Κίτου Ὀλύμπου, ἐμφανίζει συστηματικὴν αὐτῆς φρούρησιν, ἀποδομένην βεβαίως εἰς τὴν στρατηγικὴν αὐτῆς σημασίαν μεγίστης ἀξίας.

Καὶ ἐννοοῦμεν πράγματι πόσῃν σημασίαν εἶχεν ἡ κοιλία κατὰ τὴν περίοδον ἰδίως τῶν

κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπιδρομῶν τῶν βαυβάρων ἔθνων ἐπὶ μίαν ὄλην χιλιετηρίδα.

Ἡ Κοιλὰς ἦτο ἡ φυσικὴ διόδος τῶν πολεμικῶν ἐπιλασάντων βαυβάρων, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ φρούρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ «Κάστρον τῆς Ὠρηᾶς» ἐλογίζετο ἀναμφιβόλως ἰσχυρότατον, βεβαίως ἀπέβλεπον καὶ εἰς τοιαύτην ὑπηρεσίαν ἐθνικὴν, ἐνισχύοντα σπουδαίως τὰ ἄπειρα ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόφραως πλεονεκτήματα τῶν «Τεμπῶν».

Ἰδιαιτέρως τὸ Κάστρον τῆς Ὠρηᾶς, ἰσχυρὸς τῆς ἀπορρήτου ἐκ τοῦ μέρους τῆς κοιλάδος τοποθεσίας του καὶ τῆς δεσποζούσης θέσεώς του, παρουσιάζεται ἅμα καὶ διπλοῦν, ἔχον καὶ ἕτερον φρούριον κατὰ τὴν βίαν του ἐντὸς τῆς κοιλάδος.

Ἐνταῦθα λοιπὸν συνεκροτήθη ἡ ἐνδο-λαμβανομένη μάχη καὶ ἐπαίχθη ἡ τελευταία πράξις μακροῦ πολεμικοῦ δράματος, ἢ, ἀπλῆ ἀντίστασις κατ' ἐχθροῦ, ὅπως μὴ προελάσῃ περαιτέρω, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σύρραξιν καὶ ἦταν τῆς φρουρᾶς καὶ θρούμβου καὶ νίκην τῶν ἐπιδρομῶν;

Οἱ φρουροὶ ἦσαν Χριστιανοί, ἄγνωστοὶ πόσοι, ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ἐν προκειμένῳ, ἂν τὸ

σοζόμενον ποιῆσαι διατηρῆ πιστὸς τὴν ἀπὸ χροῦν τῶν γεγονότων, θὰ ἦσαν Τούρκοι, ὡς ἔνεκα καὶ ἡ Ἱστορία δὲν ἀπεμνημόνευσε τὸ προκείμενον ἐπεισόδιον, καθὼς ἐν τῶν μερῶν τοιαύτων κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἀσφάλειας τοῦ Ὀθωμανικοῦ στοιχείου.

Ὅσοις λόγος εἰς μὴ ἀποθιάσθωμεν ὅτι ἐν προκειμένῳ ὁ ἀγὼν ἀγένηται ἐπιβόλην διὰ τῶν «Τεμπῶν».

Καὶ ὅμως τὸ σοζόμενον ποιῆσαι μᾶλλον φάνεται ἐντροῦν ἀντοιτέλῃ ἐκπόρθητον τοῦ φρουρίου καὶ μάλιστα τοῦ «Κάστρον τῆς Ὠρηᾶς», εἴτε διότι ταῦτα ὑψίσταντο καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βασιλευούσης, εἴτε διότι ἡ καθυπόταξις τῶν χωρῶν τῆς κορίως Ἑλλάδος ἀπῆτει ὅπως τὸ στενὸν τῶν Τεμπῶν μετὰ τῶν φρουρίων του περιέλλθῃ εἰς χεῖρας τῶν νέων κυριόρχων καὶ ἐπιδρομῶν.

Καὶ ἐνῶ ἡ Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας καὶ Λατινοκρατίας, τῆς Ἑνετοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας δὲν ἀπομνημονεύουσι τοῦ προκειμένου ἐπεισοδίου, θὰ ἦτο λίαν περίεργον εἰάν τὸ ἱστορικὸν γεγονός ἀγένηται οὐχὶ πράγματι τὴν Τουρκοκρατίαν εἰς ἣν ἀνα-

γίνεται τὸ σωζόμενον ποίημα, ἀλλὰ μόνον τῶν λοιπῶν μηχανοτεχνειῶν περιόδου τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Δικαιότερον δὲ τοῦτο γὰ ἐμμεύομεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ ποιήματος περὶ Τρωικο-κοραϊῆς, καίτοι ἀγνωστῶν ὀνομασμένων ἢ σφαιροειδῶν ἀπομνημονεύει, τίνας μάχας, τίνα πόλεμον.

Ἴσως τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐπὶ πᾶν πρόσσωπον τῆς Ἑλλάδος διασκορπισμοῦ τῶν Ὀθωμανῶν κατακτητῶν, ὅποτε αἱ μωρία περιπέτειαι τῶν διαφόρων μερικῶν συρράξεων, ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ, δὲν ἐσημειώθησαν παντάπασιν, ἀπλῶς διατηρηθεῖσαι ἐν τῇ μνήμῃ.

Καὶ ἐνταῦθα λοιπόν, ἂν προύγμται ἀγῶν κατὰ τοῦ τελευταίου ἡμῶν κατακτητοῦ πρόκειται, τὸ ποίημα ἀπηχεῖ παράδοσιν ἐπεισοδίου ἀντιστάσεως τῆς φρουρᾶς ἐπὶ μακρόν.

»Δώδεκα χρόνια πολεμοῦν,

»Νὰ τὸ πατήσουν δὲν μποροῦν

»τὸ ἐρημόκτιστρο»

Οὐδεμία ἀνάγκη γὰ ἐκλάβωμεν τὸ «δώδεκα» ἀκριβολογικῶς εἰρημένον, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ποιητικῇ ἀδείῃ ὑπερβολὴν, θέλουσαν γὰ σημίαν τὴν ἀντοχὴν τοῦ φρουρίου, ἥτις, κατὰ

τὸ ποίημα, θὰ ἐξαρκοῦντο ἐπ' αὐτοῦ, ἴαν μὴ ὁ ἐχθρὸς μετέρχετο αὐτῶν, ἥτις δι-αφροσιτόπως ἐκτίθειται ἐν ἄλλοις ποιήμασι περὶ τοῦ Κίστιου τῆς Ὠραίας, σωζομένων ἐν ἄλλαις χώραις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀνάτης πόου ἐγ-δοῦ καὶ πόου ἔξοδα δὲν θὰ ἐγένοντο ἐξα-πέσοθεν!

Φαίνεται ὅτι ἀπέθανε τῆς δυσχεροῦς πε-ριστάσεως αἱ πέριξ φρουρᾶ συνκεντροῦθη-σιν εἰς τὸ Κίστιον τῆς Ὠραίας, ὅπερ δὲν ἔ-φραε μέχρι τότε τὴν ὀνομασίαν ταύτην.

Ἐσσιμώτερον δυνάμεις ἐχθρικοῦ θὰ κατε-θραύοντο ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Κίστιου τῆς Ὠραίας.

Τὸ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Κίστιου ἔτερον ἡμιόριον ἀγεύκτως θὰ ἐργαταλείφθη χωρὶς κῶν γὰ μείνη ἐν αὐτῷ δυνάμεις τῆς, ἥτις θὰ ἀτησχύλει τὸν ἐχθρὸν, βιάλλόμενον καὶ κα-τωσυντριβόμενον ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῶν ἐπιπέτρων τοῦ κορυφῶ φρουρίου τῆς Κοιλιάδος.

Ἦρουν, ἀντὶ βολῶν, πέτριαι κατὰ τῶν κά-τωθι σεσωρευμένων ἐχθρῶν, οἵτινες πολλῶς διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ κατασυντριβήσαν.

Ἄνωθεν οἱ μαχόμενοι εἶχον ἐλευθέρων ἐπικουρωσίαν καὶ ἐλευθέρων πάντοτε τὴν ὁδὸν διασώσεως ἐν περιπτώσει ἐκλείψεως τῶν ἐπιτηδείων.

Ἦπως ἐγίνετο ὁ ἐπισοισμός:

Βεβαίως ἐκ τῶν πέντε χωρίων διὰ τακτικῆς ὑπηρεσίας ἢ δι' ἐκτάκτων ἐπιμελητείας.

Ἄλλ' ὅμως ἐπὶ τὰ μικρὰ ὅπωςδήποτε ἔτι τῆς πολιορκίας δὲν ἐγένετο σκέψις περὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ φρουρίου δι' ἔλλειψιν τῶν ἐπιτηδείων.

Ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως θὰ κατέστρεφον βεβαίως πρότερον τὸ φρούριον ὥστε νὰ μὴ περῶλθῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ποίημα ἔρχεται ὡς ἕμνος πρὸς τὴν ἀντοχὴν τοῦ φρουρίου τὴν φυσικὴν, ἐνῶ ὅλος αὐτὸς ὁ ἕμνος εἶνε θαυμασμός πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀντοχὴν τοῦ φρουρίου, ἥτοι αἶνος πρὸς τὴν γενναίαν ἐκεῖ φρουρίαν.

Καὶ τὸ φρούριον οὕτω θὰ ἦτο ἴσασι «ἀλύπητον» κατὰ τὴν δημόδη ἔκφρασιν, ἂν μὴ ὁ ἐχθρὸς ἐχρησιμοποίει τὸν δόλον.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ δόλου δίδει ἐφεξῆς τὸ δικαίωμα εἰς τὰς συγχρόνους καὶ κατόπιν γενεὰς νὰ ὀνομάσωσι τὸ φρούριον «Κάστρο

τῆς Ἐφείας.

Ἡ ἀντοχὴ τοῦ Καστροῦ δὲν ἔχει ἕνα ἠρωϊσμόν τῆς φρουρίας, ἐπὶ γενναϊοφροσύνη φρούραρχον, εἶνε ἀπεριόριστος.

Μάτριν ὁ ἐχθρὸς ἐκεῖ εἰς τὸ «ἔρημον» αὐτὸ Κάστρον θὰ καταγαλίσκετο.

Οὕτω ὁ δόλος τόσῃν ἔμπεδῃ ἐντύπωσιν εἰς μὴν στιγμὴν καταστρέφων τὸ ἀπόρρητον φρούριον, ὥστε ἡ δόξα αὐτοῦ, ὡς μὴ ἔχουσα ἀνάγκην ἱστορίας λεπτομερειῶν, περυσιάθη εἰς ἓνα ἀόριστον θαυμασμόν.

Z.

Ἦν ἄλλο ἐλησιμονήθη ! ἢ σιμηροῦ καὶ ἡ
ἤτιι ἀντιπαρωλήθον· ἡ τόχη τοῦ στρατοῦ ἐκεί-
νου δὲν ἀτεμνημονεύθη· ἡρωϊκὸν θάνατον
τοῦ φρουράρχου, μετὰ χρησιμοποίησιν τῆς
ἀδράς χειρὸς του εἰς σιδηρὰ ὄπλασμα κατὰ
τῶν ἐχθρῶν τῆς Πιστιως καὶ Πατιδος, ἡ
λαϊκὴ παρὰδοσις δὲν διέσωσεν.

Ἐξενίκησε, βλέπετε, ἐκ τοῦ δράμιτος
μιας ἐθνικῆς δόξης ἢ ἤτιης, ἡ αὐτοθυσία
τῆς « Ὁραίας Παρθένου », ζώσης εἰσέτι σῆτι
ὑπὸ τὰς παραστατικὰς ὀνομασίας καὶ τοπων-
υμίας « Κάστρον τῆς Ὁραίας », « Τάφος τῆς
Κόρης » καὶ « Χάνι τῆς Κοκώνας ».

Τὰς λεπτομερείας τῆς πικρᾶς συμφορᾶς τῆς
ἀλώσεως καὶ τοῦ συγκινητικοῦ ἐπεισοδίου τῆς
αὐτοθυσίας τῆς Ὁραίας Παρθένου διασώζει
δημῶδες ἐπικολυρικὸν ἐπιχώριον ποίημα, ἀρ-
τιώτερον παντὸς ἄλλου ὁμοίου ἐκ τῶν ἐν ταῖς
Ἑλληνικαῖς χώραις περισωζομένων.

Τὸ προκείμενον ἀνέκδοτον ποίημα, οἱ πε-

οῖτικοι συγγραφεῖς συγροητικῶς, ἄλλοι οὖν, ἰδίως
δὲ οἱ κάτοικοι τῶν Ἀρμελιακῶν, τοὺς ὁποίους
ἐπιχειρημένως ἠκούσαμεν περιπαθῶς ἡδον-
τας τοῦτο, ἔχον ὡς ἔπεται :

Ὅσα Κάστρα καὶ ἄν τῶτα καὶ ἄν ἐπεπατήσῃ
Ἐν τῆς Ὁραίας τὸ Κάστρο δὲν ξαναὐόρησαι,
Μαίρῳσσι πασιμένο καὶ μαρμαρόκτιστο,

Ἀπόδεκα χρόνα πολεμοῦν

Νὰ τὸ πατήρουν δὲν ἔμποροῦν
τὸ ἐρημόκαστρο

Ἐνα ζοῦτο Τουρκάκι, ἕνας Γενίταρος
Ἐν τὸν Βασιλέμ, πηγαίνει καὶ τάρμα τοῦ ζητεῖ
— Ἐγένθη μὲ Βασιλέα, δὸς μὲ ἕνα τάρμα Σου,
ἄν θέλῃς ὁ στρατὸς Σου στὸ Κάστρο τὰ πατῆ.

— Χίλια φλωργιά σὲ τὸ χέρι καὶ ἄλογο καλὸ
καὶ ὀλόχουσι μὲ πύλα γι' αὐτὸν τὸν πόλεμο.

— Ἄν θέλω τὰ φλωργιά Σου, μηδὲ καὶ τάρματα
Μόν' θέλ' ἐκείνη τὴν Κόρη
Ποῦ εἶνε μεσ' σὲ τὸ Κάστρο
καὶ μέσα ὁ τὰ γυαλιά,

— Χαλόλα γὰ τοῦ γῆγ, ὀφεί τοιρακόπουίλο,
ἄμια τὸ Κίστρο πύσης τὸ Ἰρημύκαυτο

Φορεῖ δὲ μαῦρα ὄμοια, παίρνει καὶ λαθερὸ
καὶ σ' τὴν Ὠρηά(*) πηγαίνει χωρὶς ἀνασαομό,
— "Ἄνοιξε, πόρτα μ', ἄνοιξε, ἄχ!, πόρτα τῆς
[Ὠρηάς(*)]
πόρτα τῆς μαυρομμάτας(*) καὶ τῆς Βασίλισσας.

— Δὲν σ' ἀνοίγομε, Τοῦροκο, ἐχθρό, παληότοροκο,
Ἐδῶ ἔρ τὸ μέγα Κίστρο, τὸ μαυρομμάτασι

* Ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦροκος, μόν' εἶμαι ἄσκητῆς.
Νά! τὸν σταυρό μου κάνω καὶ σκόνε γὰ μὲ ὄη:
Ἦλθα γὰ πάρω λάδι γὰ τὴν Ἀγιά Σοφιά
ἀπὸ αὐτὸν τὸν τόπον, π' ἐχ' ὄλα τ' ἀγαθά»

(*) Ἡ ἔκφρασις «καὶ ἔς τὴν Ὠρηά πηγαίνει» ἐξη-
γεῖται ἐκ τῆς ἐπομένης «πόρτα τῆς Ὠρηάς, πόρτα τῆς
Μαυρομμάτας καὶ τῆς Βασίλισσας» ὡς σημαίνουσα σαφῶς
τὴν Ὠρηά κώρην, πρὸς τὴν ὁποίαν «πηγαίνει» καὶ πρὸς
τῆς ὁποίας τὴν «πόρτα» ἀπευθύνει τὸ «ἄνοιξε», καθότι,
μεμονωμένως καὶ ἀσχετῶς λαμβανομένη ἡ ἔκφρασις «καὶ
εἰς τὴν Ὠρηά πηγαίνει», παρέχει τὴν ἐντύπωσιν μετα-
βάσεως εἰς πόλιν καλουμένην Ὠρηά, οἷαν πράγματι ὑπο-
λαμβάνουσιν οἱ φρονούντες πόλιν Ὅριοι ἐν Μακεδονίᾳ
ὡς σκηνὴν τοῦ δράματος καὶ οὐχὶ τὴν Ὠρηά Κώρην ὡς
τὸ πᾶν ἐν πᾶσιν ἐν τοῖς προκειμένοις ἄσμασι.

— Νὰ ὀίξομε τοιρακό γὰ γὰ σὶ πύσομε:
Εἶναι τὰ ἴσοι μ' οἴπια καὶ θὰ ξεροχίσομε.
Νὰ ὀίξομε γαλίκα γὰ σ' ἀνεβάσομε.
— Ἐχω μεγάλη πύνα καὶ ξετροχίσομαι.
Μόν' ἄν θέλει' οἱ πύνα καὶ μόν' γὰ πύσομε,
Ἄνοιξε τὴν πόρτα, γατ' ἀπειλίσομαι.

Ἄμ' ἄνοιξε ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήσαν
καὶ ὄσο γὰ καλανοίξη, τὸ διαγορμύσανε.
Ἄλλοι ὄχρητῆσαν σ' τῆς πύνας καὶ ἄλλοι σ' τὰ φλωρητῆ
καὶ ὄ τοῦ πύνης σ' τὴν Κώρη, ποῦ ἦτο σ' τὰ γαλίκα.

Μὰ κείνη ὄαν τὸν εἶδε οἰμὰ σ' τὰ πόδιά της
τὸν ἄπιστο ἐχθρό της τούτοκα γὰ καλῆ,
ἀμύσος τὰ μιλλή της ὄχρη σ' τὸν ὄμο της,
καὶ τὸν οἰαντῶν της κάνε, τὸν θεὸν παρακαλεῖ.

Ἐδῶ ὄπον θὰ πέσω καὶ ὄπον θὰ σκοτωθῶ,
Ἦλθα μὴ γὰ φετρούση, χωρὶς γὰ κίον' καρτῆ
Μονάχα τρία ἴσοια καὶ τὸ ἔρα τῶν κεινῶ,
Τοῦροκος δὲ γὰ μείνη ποτὲ κανεὶς ἔδῶ!
ὄπον ἐγὼ μονάχη γὰ πάντα θὰ ταφῶ».

Τὸ ἐπικολυρικὸν τοῦτο ποίημα, φυσικὴν
καὶ δροσερὸν ἀνακύπτει ἐκ τῶν σημείων τού-

των τῆς θείας Κοιλιάδος, διασώζεται ἐν τῷ
στόματι μόνον ὀλίγων, πλὴν γούχι ἐν τῷ συν-
όλω του ἀλλὰ κατὰ μέρη μόνον.

Ἐκεῖ, παρὰ τὴν ἄστυ περιγραφεῖσαν χα-
ράδραν, ἐγράψαμεν αὐτὸ, συγκαλέσαντες τοὺς
παρατυχόντας ποιμένας μετὰ τοῦ ἐξ Ἀμι-
λιακίων ἀγωγέως ἡμῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ πε-
ραιτέρω φιλολογικὴ καὶ ιστορικὴ, λαογραφί-
κὴ καὶ ποιητικὴ αὐτοῦ ἀνάλησις εἶνε ἀντι-
κείμενον ἐτέρας διατριβῆς.

Ὁδὸς ἦιτον, περιελέθουσῶν εἰς γνήσιον ἡμῶν
καὶ ἐτέρων ἐκδόσεων τοῦ αὐτοῦ ἡσματος, λίαν
ἐπίκαιρον ὑπολαμβάνομεν γὰρ περιλάβομεν
καὶ ταύτας ἐνταῦθα.

Ὅστις ἐν Κρήτῃ ὑφίσταται ἡ ἐξῆς παροι-
λαγί.

*Σ ὅποιον Κάστρον γὰρ ἐμπήκα γ' ἐπορεύτηθα
ὄσον τῆς Ὠρηῆς τὸ Κάστρο δὲν εἶδα ποτέ·
Κάστρο Κάστρο Καστρονὴ, Φραγκοπούλλα θὰ γενῆ·
Νὰ χη ἀσημένιας πόρτες καὶ χρυσῶ κλειδιά,
καὶ χρυσῶ χρυσῶ κλειδιά,
Φράγκα μὲ τὰ ἑσπανθιά.
Τοῦρκοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα,
χρόνους, μῆνες δεκατρεῖς,
Φραγκοπούλλα θὰ γενῆ.

Ποιῦ μοι ὄφρα μὴ ἀκούω,
μοις ὄφρα μὴ παιδε,
μοις ὄφρα μὴ ὄφρα μὴ παιδε,
στέκει καὶ παρακαλεῖ:

Ἀνοῖστε μοι γ' ἄμποι τῆς βασιλοῦσας,
τῆς κασιχοῦσας μῆνας δώδεκα,
μῆνας μῆνας δέκα τρεῖς, μῆνα ἰθαῖμα ἰθὺ γενῆ,
ἀπὸδ' ἑμὴ κασιχομένη γ' εἰς τὸ μῆνα μου
γ' εἰς τὸ μῆνα μῆνα μου, σέφεται τὸ κοῖμῶ μου,
Μ' ἔνα παιδὶ γ' τὸν ὄμο γ' ἄλλο ὄ τὴν κοιλίαν,
γ' ἄλλο γ' ἄλλο ὄ τὴν κοιλίαν φράγκα μὲ τὰ ἑσπανθιά.
Τοῦτ' τὴν ἑσπανθίαν καὶ τῆς ἀνοῖσαν
Κὲ ὅσοι γὰ καλὸνοῖσον χίλιοι ἐμβήκατε
Χίλιοι χίλιοι ἄμβήκατε, δύο χιλιάδες ἔγρηκατε.

Ἐτέρω ἐκδοσὶς ἐν Κρήτῃ, κυτίζουσα τὸ
Κάστρον τῆς Ὠρηῆς πρὸς τὸ τῆς περιουσί-
μου Σούδας, εἶτε ἡ ἀκόλουθος.

Ὅτις τὸ κάστρο, κάστρο, κάστρο, κάστρο εἶναι
Κάστρο, Κάστρο Καστρονὴ,
Πετροκαλαμαθιανή.
ὄσον τῆς Σούδας τὸ Κάστρο, Κάστρο μὴ βρεθῆ,
Κάστρο, Κάστρο μὴ βρεθῆ,
Φράγκα μὲ τὸ ἑσπανθί.
Τοῦρκοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα
χρόνους μῆνες δεκατρεῖς
Πετροκαλαμαθιανή

κι' ἄλλους ἰσοστίσιους δὲν τὸ πέρουσι
δὲν τὸ πύ, τὸ πέρουσι
δὲν τὸ προξενιγῶντε.

Μὰ ἴα σκελί σσημῶα, μιῶς Ὀβρηῖς παιδί,
μιῶς Ὀβρηῖς Ὀβρηῖς παιδί,
ἔπου γῆς μῆρ τὸ δεχθῆ,
προσκεφαλίδι βάνει καὶ γαστρώνεται
καὶ γαστρό, γαστρώνεται.
καὶ ξεγαγερόνεται,

Εἰς τῆρ κολριάν ἐπῆρε καὶ ἀκλιότερ το
καὶ καλλέ, κλιότερ το
καὶ σκελομοσγιέτι το.

Ἄχι, δὲν μὲ λεπῶστε ποῦ ὅτο μῆρα μου,
ποῦ ὅτο μῆρ', ὅτο μῆρα μου,
ἴα ἔχετε τὸ κοῖμά μου.

Ἀνοίγονε τῆρ πόρτα, χίλιοι μπαίνουνε,
χίλιοι χίλιοι μπαίνουνε,
δὺὸ χιλιάδες βγαίνουνε.

Ἐκδοσις τῶν Παλαιῶν Ψαῶν, εἶνε ἡ

ἐπομένη:

Ἄν τῆς Ὀβρηῖς τὸ Κάστρο, Κάστρο δὲν εἶδα
ἄηρτε Κάστρο δὲν εἶδα, Φράγκα μὲ τὰ θελαντιά,
ποῦχει ἀσημένιες πόρτες κι' ἀργυρᾶ κλειδιά,
ἄηρτε κι' ἀργυρᾶ κλειδιά, Φράγκα μὲ τὰ θελαντιά.
Τοῦρκοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δεκατρεῖς,
ἄηρτε χρόνους δέκα τρεῖς, τὸ νυῖ μου σὺ τονέ
[κρατεῖς (ἴν: ὁμοιοποσῶα θὰ γενῆς)]

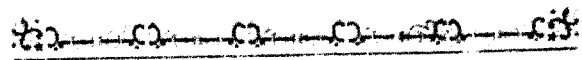
Μὰ ἴα μικρὸ τοῦρκοι, μιῶσσι παιδί,
ἄηρτε μιῶσσι παιδί, ὁμοιοποσῶα θὰ γενῆ,
Ἐνωσῶα ἄρῶα βίαι κι' ἀγκαστρονεται,
ἄηρτε κι' ἀγκαστρονεται καὶ δὲ γανιθῶνεται,
Τὸ Κάστρο πέρου βόλτα, καὶ μωρολογῆ,
ἄηρτε κι' μωρολογῆ, Φράγκα μὲ τὰ ρηματιῖ
Ἀνοῖξε τῆς ξένης καὶ τῆς ὀβραῆς,
ἄηρτε καὶ τῆς ὀβραῆς, ὁμοιοποσῶα θὰ γενῆς,
Ἄνω ἡ' ἀγκαστρομένη καὶ ὅτο μῆρᾶ μου,
ἄηρτε καὶ ὅτο μῆρα μου, θάχει τὸ κοῖμά μου.
Μὰ ἴνας ἄπ' τὸ Κάστρο τῆρ κοπήθηκε,
ἄηρτε τῆρ κοπήθηκε, τὸν ἴαν γοβήθηκε,
Ν' ἀνοῖξωμ τῆς ξένης καὶ τῆς ὀβραῆς,
ἄηρτε καὶ τῆς ὀβραῆς, ὁμοιοποσῶα θὰ γενῆς
Ἐπ' εἰν' ἀγκαστρομένη, καὶ ὅτο μῆρᾶ της,
ἄηρτε καὶ ὅτο μῆρα της, θάχωμ τὸ κοῖμα της.
Στὸ ἄνογμα τῆς πόρτας χίλιοι ἐμπήκανε,
ἄηρτε χίλιοι μπήκανε, τρεῖς χιλιάδες βγήκανε.

Τελευταία ἔκδοσις — τραπεζουντία — ἔχει ὡς
ἔπειτα:

Κι' ὅσους Κάστρους κι' ἄν εἶδα κι' ἄν ἐγῆμου
ἄν τῆς Ὀβρηῖς τὸν Κάστρο, κάστρο σὺκ ἔτονε,
Κι' ἕνας μικρὸς Τουρκίτης Γομνηγοῦμιτος
Ἀδράκτιν καὶ σποντέλιαν παρ' εἰς τὰ χέρι του
κι' ἐγῆτον γενάικα βαρυσμένημα,
τὸν Κάστρο ~~πέρου~~ πέρου καὶ μωρολογῆ:

Ἄλλοι ἴμῳ τὴν μαίην, τὴν ἀλλότριον,
 ποῦ θη' νά παιδοποιῶ τῶν χειρῶν κερφί.
 Ἄνοιξον καστοροπούρι, πόστα τοῦ γαλοῦ
 Ἄνοιξτε νά ἐμφαίνω, Τοῦρκου διώχνέ με!
 Μεοίνοιξεν ἡ πόστα, χίλιοι ἐμπήχανε
 καὶ ποῖν καλοποιῶνε, μέγιστοι ἐμπήχανε

Ἐκ τῶν παραλλαγῶν τούτων ἐμφαίνεται ὡς πολλῇ πιθανωτέροι, ἀσπυγροῦ τῶ λόγῳ, ἢ καὶ ἡμῶς ὑπόθεσις, καὶ ἦν πρόκειται μάλ-
 λον περὶ Κίστρου τῆς Ὠριάς ἐν τῷ μέσῳ τῆς Κοιλιάδος τῶν Τεμπῶν, πασῶν τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων ἀποτελουσῶν ἀτελῆ μιμή-
 ματα τῆς πληρεστάτης ἡμετέρας, ἢ ἐκτύλιξις τῆς ὁποίας εἶνε φυσικωτέροι καὶ λεπτομερε-
 στέρα πάσης ἄλλης γνωστῆς.

II.

Μετὰ τὴν προκειμένην χειρῶν καὶ 2000 μέτρα μακρῶν ἀντῆς ὁ ποιητὴς καταλείπει τὴν ἦσυχον ἐσθὴν του, μετὰ πολλοῦ ὄχθου καὶ παγκόσμιος προσοφάσων τὰ ἀγρίζοντα ὕδατά του ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ κοίτῃ του ὑπὸ τῶν ἁλῶν κατισκευασμένου προχώματος «Ντα-
 λαάνι» πρὸς ἄγρον ἰχθύων, ἐξ ὧν γέμει ὁ ποιητὴς, ἀφθονῶν ἰδίως ἐκ τοῦ μεγίστου καὶ ἐγγεστοτάτου γο λινοῦ.

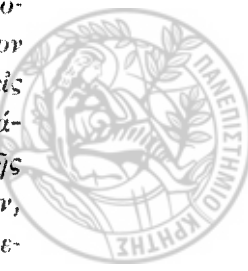
Ἐν τῇ σημεῖω τούτῳ διεσχόμεθα τὸν πα-
 τριῶν διὰ μικροῦ κέρβου, παραιήντος δι-
 αρχῶς ἐκεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους, τῷ
 κτήτορος αὐτοῦ ἀπασχολουμένου περὶ τὴν
 ἄγρον ἰχθύων καὶ ποιοῦντος τὸ προϊόν αὐ-
 τοῦ ἐπὶ τόπων, ἐν Λαοίση καὶ ἄλλαζοῦ, κα-
 θόσον οὐδαμῶ ἐντὸς τῆς κοιλάδος ὑπάρχει
 ἕτερος πόρος ἢ διάβασις ἐκτὸς τῶν μεγάλων
 ξυλίων γεφυρῶν τοῦ Μπαμπᾶ κατὰ τὴν εἴσο-
 δον καὶ τῆς Περαιουργῆς, 1900 περίπου μέ-

τοι πέτρων τῆς θέσεως Βουρλίαν, καὶ τὴν ἔξοδον.

Ἡ προκείμενη Πέτρα τῆς Περιουσιᾶς ἔχει μῆκος μὲν 18,45 μ., πλάτος δὲ 3,10 μ. καὶ ὕψος ἀπὸ τοῦ μέσου ἐλάττων τῆς κοίτης, κατὰ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1906 μετρηθέν, 6,50 μ.

Πέραν τῆς θέσεως Νταλιάνι, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ποταμὸς ἀναλαμβάνει αὐτὸς τὸν οὐπηλὸν αὐτοῦ ῥοῦν, ἀπειτῶμεν ἀπόκρημνον τῆς Ὀσσης ἀντίρρισμα, λίαν βραχέως, ἔχον τὰς κλιτῆς ἐντελῶς κατακορύφους καὶ τὴν κορυφὴν πεπλατυσμένην, ἐπ' αὐτῆς δὲ ἐξαισίον δασύλλιον, ὀνόματι **Κρεβδατάκι**, χάριμα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ὄνειρῶδες σκινογράφημα, ὑπνώτιον μὲν τρόπον τινὰ ἐπάνω τῆς πεπλατυσμένης ταύτης κορυφῆς ἀδιαταράκτον, ἀλλ' ἄπωθεν φαινόμενον ὡσεὶ κατακυλιόμενον ἀπὸ τοῦ ὄρους πρὸς τὴν Κοιλάδα.

Τὸ ἐξαισίον αὐτὸ δασύλλιον εἶνε πυκνότερον καὶ ἀδιάβατον, συμπαγές, ἐνιαῖον, παρθένον καὶ ἀπροσπέλαστον, ἢ παρασιατικὴ δὲ ὀνομασία αὐτοῦ **Κρεβδατάκι** δικαιολογεῖται ἐκ τῆς ἐφ' ἧς κεῖται πεπλατυσμένης κορυφῆς τοῦ βραχέως καὶ ἀποκρήμνου ἀντίρρισμα-

τος τῆς Ὀσσης ὅπερ ἐνταῦθα συναντῶμεν

Μετὰ τὸ ἀντίρρισμα τοῦτο φερόμεθα πρὸς εἰτέραν μεγάλην χαράδραν, φέρουσαν τὸ ὄνομα **Γκαλιμάνη**, παρὰ τὴν ὁποίαν τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ περιβάλλεται ἐκατέρωθεν καὶ ὑπὸ περιτοιχίσματος ὕψους 2,70 μ. καὶ μήκους 88,60 μ., καθίσταται μίλις 3,50 μ., ὀλίγον δὲ περαιτέρω τῆς Γκαλιμάνης συναντῶμεν μικροτέραν χαράδραν, ὀνομαζομένην **Ξηρόλακκον**, ἄνωθεν τῆς ὁποίας, ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἐπιβλητικὴ προκύπτει ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς Κοιλάδος ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «**Ράχι ὼτ' Ἄρεα**» ἢ «**Κόκες**», κεκαλυμμένη ὑπὸ πυκνοτάτης λόχμης, ὑπερτεινομένη δὲ εἰς ἀπύκντον ὕψος 590,7 μ.

Ὅτε τὸ πρῶτον ἀφικόμεν εἰς τὴν ῥάχιν ταύτην, τὰ μόνα ἀντικείμενα ἅτινα πλείοτερον εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν μου, ἦσαν τὰ ἐρείπια τοῦ «**Κάστρου**, τῆς Ὀραίας», καὶ ἐν γένει ἡ θαυμασία καὶ ἀγρία ἐντεῦθεν ἀποψις, ἐκ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης ἐπέσθην περὶ τοῦ ὄλου ἀδυνάτου περιγραφῆς παρομοίων εἰκόνων τῆς φύσεως, ὅποια ἢ ἐνώπιον τῶν ὀμμάτων καὶ τῶν αἰσθήσεων.

‘Ο θέλων ὄθεν νά θαυμάσῃ τὸ πραγματικὸν μεγαλεῖον καὶ τὰ ἀμύθητα θέληματα τῆς θείας Κοιλιάδος, ὅπως καὶ τὴν ἀγριότητα αὐτῆς, ὅταν, κεκαλυμμένη ὑπὸ πυκνότητος ὁμίχλης, φαίνεται ὡς καιομένη καθ’ ὅλον τὸ ἐκεῖ δάσος, ὅποτε ὁ καπνός, πρὸς τὸν ὁποῖον τελείως ἐνίοτε προσομοιάζει ἢ ὑπὸ τοῦ σιγηθεοτέρου ἐκεῖ *B. A.* ἀνέμου προκαλουμένη δμίχλη, πυκνότητος ἐξέρχεται ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης διασφάγος· ὁ θέλων ν’ ἀπολαύσῃ ὅλης ἐκείνης τῆς ποιητικῆς φύσεως καὶ νὰ ἴδῃ τὸν Πηγεῖὸν ῥέοντα, ὑπὸ τὸ θαλερὸν ἐκ πλατάνων δάσος, αἰχμαλώτον ὑπερηφάνου βλαστήσεως πέριξ, ἣτις νομίζεις ὅτι ἀπὸ τῶν κλάδων τῶν δένδρων, ὡς ἀπὸ κρονονῶν, προχέει ὅλον αὐτὸ τὸ ποτάμιον νᾶμα· ὁ θέλων νὰ ροφήσῃ ἐξ ὅλης ψυχῆς ὀρόσον ἀγνὴν καὶ ζωογόνον, νὰ ἴδῃ ἀναγεννωμένην τὴν νεότητα, τὴν ὑγιείαν καὶ τὴν ζωὴν ἀνὰ τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην ῥάχιν τῶν 590 μέτρων, τὴν κεκαλυμμένην πανταχοῦ ὑπὸ λόχμης ἀστενάκτου καὶ βαλσαμουμένην ὑπὸ τῶν ἀρωμάτων ἅτινα ἀποπνέουσιν ἀφθότως τὰ ἄγρια ἄνθη τὰ κοσμοῦντα τὰς κλιτῶς καὶ τὰς ἀποτόμους χαράδρας· ὁ θέλων μακρὰν τῆς τύρβης τῶν πόλεων νὰ αἰσθανθῇ

ἐαυτὸν ἀναγεννώμενον καὶ ἀναζιῶντα τοῦς ποταμούς τῆς νεότητος χρόνους, νὰ ἡραμηνύσῃ καὶ νὰ ἀφαιρεθῇ, νὰ ἐξαγριωθῇ καὶ ἐξευγενισθῇ καὶ νὰ λατρεύσῃ ἐν θαυμασμῷ καὶ ἐκστάσει, τὰ κάλλη ἐκεῖνα τῆς φύσεως, ἀφειδῆ εἰς θέληματα, μόνον ἐκ τῆς ῥάχους ταύτης δύνανται τὰ πάντα τελείως ν’ ἀποθαυμάσῃ καὶ ἀπολαύσῃ, μεθ’ ὅλων τῶν ἀνιμνήσεων τῆς ἀρχαιότητος καὶ μετὰ πασῶν τῶν ποιητικῶν παραδόσεων τοῦ πωρελίδαντος.

‘Ο ἀφηγῶν ὄθεν πάντα κόπον ὅπως ἀνέλθῃ ἀνὰ τὰς βαθμίδας τῶν 590 μέτρων, εἰς τὸ **Ἄρσα**, ἀφένκτως θέλει μείνει ἐκκληκτός ἐνώπιον τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας τὴν ὁποῖαν ἢ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης θεῶ ἀναπεπτιμένως παρουσιάζει.

Ἴδου πρὸς Ἀνατολὴν ἢ μισομαῖρουσα καὶ κατάχρυσος ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ Φοίβου ἱστορικὴ θάλασσα τοῦ Θεομαῖκου κόλπου, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Βορρᾶς, λουόμενος ἐντὸς αὐτῆς τὸ θέρος, προσπνέει εἰς τὴν θεῖαν Κοιλιάδα γλυκύτατος καὶ ζωογόνος.

Ἴδου μακρόθεν πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἢ Χερσονήσος τῆς Κασσάνδρας, φερωνν-

μοῦσα τὴν καλλίστην τῶν θυγατέρων τοῦ Πριάμου μετὰ φρίκης σφαγιάσεων μιᾶς πόλεως καὶ μιᾶς πόλεως, ἐνῶ ὄπισθεν διαλαμβάνει ἢ Χερσόνησος τῆς Ἀκτῆς— Ἄθως— ἢ τρίτη ἀνατολικὴ λωρὶς τῆς Χαλκιδικῆς, δυσμενῆς εἰς τὸν ὑπὸ τὸν Μαυρόνιον Περσικὸν στόλον, ἐξουδενηθέντα τῷ 183 π. Χ. ὑπὸ τρικυμίας, ἐθνικὸν δὲ πάλιν σημεῖον καὶ κέντρον ἀπὸ τοῦ ἐννάτου μ. Χ. αἰῶνος, ὅποτε ἢ λωρὶς αὕτη, μετονομασθεῖσα « Ἄγιον Ὄρος » καὶ καταστᾶσα ἄβυθος εἰς γυναικᾶς καὶ θήλεα ζῶα, οἰκεῖται ἔκτοτε ὑπὸ μοναχῶν καὶ ἀσκητῶν, Ἑλλήνων κυρίως καὶ Σλαύων δευτερευόντως.

Ἴδού, πάλιν ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἢ δροσερότης τῆς φύσεως, ἢ ποικιλιωτάτη ἁρμονία, τὸ γοητευτικὸν τῶν βράχων σύμπλεγμα, τὸ μέγα καὶ γηραιὸν ἐκ πλατάνων δάσος καὶ ἢ μεγαλοπρεπῆς ἐρημία τῆς δολιχοδρομῶς ἐκτεταμένης Κοιλιάδος. Ἴδού ἢ ἰσχυρὰ ἐνταῦθα ἐντύπωσης ἔργου εἰρηνικῆς σταδιοδρομίας τῆς φύσεως κατόπιν φρικτῆς ἐμπολέμου περιόδου, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ ἢ δροσερὰ ἐνταῦθα αἰωνίως θάλλουσα παλαιωτάτη ποι-

ημιζή παρῴδους δικαιοῦς ἐπιμόνου μίχης τῶν Θεῶν κατὰ τῶν Τιτύων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Υἱὸς τοῦ Κρόνου ὁ Ἐδύοπα Ζεὺς, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἑξατογχείρων καὶ τῶν Κοκλύπων, ἐνίκησε τὸν Κρόνον τίλως καὶ τοὺς λοιποὺς Τιτᾶνας, καταρρίψας αὐτοὺς πλὴν τοῦ Ὠκεανοῦ εἰς τὰ Τάρταρα.

Ἴδού πρὸς Βορρῶν, ἢ λιμνομορφωθῆσαι ἀτελευτήτως ὑψηλότεραι γεφυρὰ χοροῦ τῶ περιβοήτου Ὀλύμπου, ὅστις, ἐκτενόμενος ἐκ Α. πρὸς ΒΑ, καταπίπτει μεγαλοπρεπῶς ἐκ τοῦ αἰθριῶν ὕψους του καὶ ὡς Κάτω Ὀλυμπος τελευτᾷ εἰς τὴν θείαν Κοιλιάδα, τὰ ἀπερίγραπτα κάλλη τῆς ὁποίας γέρονται ἢ μᾶς, κατὰ συνειρημὸν ἁρμονίως καὶ κατὰ νόμους ὑψηλῆς τάξεως καὶ αἰσθητικῆς, γὰ ἀντιροπολήσωμεν ὅτι ἐνταῦθα ἀληθῶς ἐπῆρξεν ἢ μισοῦ ἐνοίκησης τῶν Θεῶν, τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων, θανμασίως χρησιμοποιηθεῖσα, ἐν τῇ ἕσῃ τῶν αἰώνων, ὡς κρονοστάσιον, ὑπὸ τῶν ἀκαταβλήτων ἀρμυτωλῶν καὶ κλεφτῶν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν δόξης.

Ἴδού, πρὸς Β. ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Κάτω Ὀλύμπου ἢ Ραψάνου, ὁ Πυργετός, ἢ Κρονιά, ἢ Αἶγανη· Ἴδού

χθονιστικώτερον πρὸς τὴν θάλασσαν ἢ ἀρχὴ
τῆς Ἀσιατικῆς Ἀζίας τῆς ὀρεινικῆς
ἡμῶν γρομμῆς, ἐντεῦθεν δ' ὀλίγον αὐτῆς καὶ
ἐντὸς τῆς πεδυνίδος, παρὰ τὸ **Δέλτα τοῦ**
Πανειοῦ τὰ μικρὰ χωρία **Νυκτερέμι**, ἀ-
κριβῶς εἰπεῖν νυκτὸς ἐρημία, καὶ **Κου-**
λούρα ἰδοὺ τέλος τὸ ἐπιβλητικώτερον θέ-
αμα τῶν στρατιωτικῶν σταθμῶν τῶν σινο-
ρων, ἡμετέρων καὶ τοσχοικῶν, ἐκπροσω-
ποῦντων ἔθνος καὶ αὐτοκρατορίαν ἐν εὐρη-
νικῇ περιόδῳ, ἀπασχολούσῃ τοὺς φρουροὺς
εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀπροόπτων!

Ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης περιο-
πῆς, ὅπου ὁ Αἰώνιος ἐφύτευσεν ἐν ἀπέριφτοισιν
τὰ ἄρεα, κατανοεῖ ὁ ἐπισκέπτης τῶν «Τεμ-
πῶν» βαθέστερον τὴν ὑπέροχον ποίησιν τῶν
σκοτεινῶν ἡμερῶν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποδου-
λώσεως, προσεγγίσαντες δὲ εἰς τὸν Ὀλυμπον
δι' ἐνὸς βλέμματος πρὸς Βορρᾶν ἀπὸ τοῦ
σταθμοῦ ἡμῶν ἰπάνω «εἰς τ' Ἄρεα», θὰ ἦτο
ἀσυμπρεπὲς νὰ ἀντιπαρέλθωμεν ἐν σιγῇ τὰ
ἐφεξῆς δύο ἐθνικὰ ποιήματα, εἴτε ἀποπνέ-
οντα ἰσχυρὰν τοῦ θύμου εἰσοσμῶν, εἴτε ἐνέχον-
τα ὑψηλὴν τὴν ἔμπνευσιν, πρὸς δὲ καὶ ἀδράν
τὴν σύλληψιν.

Ἡ ἔθνικὴ ἡμῶν ποίησις λέγει οὕτως:

Ὁ Ὀλεμιστὸς καὶ ὁ Κισσαῖος τὸ διὰ βροτὰ μακρόντιν
Ἐξῆτι τότ' ὁ Ὀλεμιστὸς καὶ λέγει τοῦ Κισσαῖου:

— Μὴ μὲ μακρόντις, Κισσαῖε, κοπιαιοπατημένε,
Ἐξῆμι, ὁ γέρον Ὀλεμιστὸς, ὁ τὸν κόσμον ξυ-
[ζουομένους,

Ἐξῆ σαφῆρα διὰ κοπιαίς, Ἐξῆρα διὰ βροσάλας
Ἦσαι βροῖα καὶ γλάμπουρα, πιστοῦ κλάδι καὶ
[κλίγτις

Καὶ ἐς τὴ ὑψηλῆ μου κοπιῆ, αὐτὸς σὶν' καθι-
[σούμις

• Καὶ εἰς τὰ νύχτα του κρατὶ κοπιῆ ἀνδροσμήναι
— Κοπιῆ μου, τί ἔκαμες εἴ εἶσαι κοπιαιομέναι

γάργε, ποκί, τὰ κινῆτά μου, γάργε καὶ τὴν ἀνδροσμή
[μου,

νὰ κόμης πῆξεν τὸ γινοῦ καὶ πιστῆρὶ τὸ νύχτ'

Ἦ τὸ Λοῦρα, ὁ τὸ Ἐξῆμιθο ἀρηματολόγος ἰστιάθη

Ἦ τὰ Χίσιου καὶ ὁ τὸν Ὀλεμιστὸ δώδεκα χρό-
[νους κλίγτις

Ἐξῆρα ἀγάδες ἐκότισσα καὶ ἔκαγα τὰ χωριά τους
καὶ ὄσους ὁ τὸν τόπιον ἄρησαι καὶ τοῦσους καὶ
[Ἀρβανίταις,

Εἶται πολλοὶ, κοπιῆ μου, καὶ μεταρῆρὸν δὲν ἔχουν,
Μόν' ἦλθε καὶ ἡ ἀράδα μου ὁ τὸν πόλεμον νὰ πῶσαι

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ ὑπερήφανον τοῦτο ποίημα
εἶνε ὕμνος, ἀλευθυρόμενος πρὸς τοὺς με-

γάλους ήρωας τής έθνικής ήμῶν ἀπολιτρώ-
 σιως, ἐπάναγες γὰ ἀνιωνησθῶμεν καὶ τοῦ
 ἱέρον τής Μητρος τῶν περιηγήμων Λαζαίων,
 ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεικονίζεται, ἀνοιχτοῦ χρό-
 μισι, μία ἱστορική περιπέτεια τῶν οἰκητόρων
 τοῦ Ὀλύμπου ήρώων μας καὶ μία περιπέ-
 τεια αὐτοῦ τοῦ Ὀλύμπου.

Ἡ ἔθνικὴ Μοῦσα ὁμιλεῖ οὕτω.

Ὅμιλεῖ.

..... Ἡ Καπετάνισσα, ἡ μήτηρ τῶν Λαζαίων,
 ὅ' ἔνα λογίδι κάθονταν, ξέπλεγε τὰ μαλλιά της,
 κρημολογοῦσε καὶ ἔλεγε, κρημολογίει καὶ λέει
 — Πᾶντε λίγο τὴ γωνή, ἀγρόνια τοῦ Ὀλύμπου
 καὶ οἷς πλατύνει φοντωτὰ ἔγέτο γὰ μαραθῆτε.
 Τὴ ζουρλαριάδα, βρὲ παιδιά, οἷς ἦρθε σ' τὸ κεφάλι,
 καὶ ἄγ ἦρατε τὸν Ὀλυμπο, τὸ πατρικὸ Σας κόλι
 καὶ γὰ πλανῶσθε σ' τὸ γυαλὸ μέσ' σ' τὰ παληοκαῖκια;
 Καμάρι τῶν ἀρματωλῶν ὁ Ὀλυμπός μας εἶνε,
 ἐκεῖ λεοντάρια κάθονται, ἐκεῖ θεογὰ φωλιάζουν.
 Ἀνάθεμά σ' Ἀλὴ πασῶ, σκελλὲ φαρμακωμένο,
 Μέρα καὶ νύκτα κρηγῆς τοὺς μάθρους τοὺς Λα-
 ζαίους!

Νὰ σκόσης βρὲ παληότονορε καὶ σὲ παληοβρωῖτη!
 Τοὺς Τούρκους οἱ ἀρματωλοὶ ποτὲ δὲν προσκυνῶνε
 Κατάρια γάχετε, παιδιά, κορημά σας γὰ μὴ λυώσουν,
 ὅσο γὰ ζῆτε, τὴν Τουρκιά γὰ μὴ τὴν προσκυνᾶτε! »

Υἷλος δὲν θὰ λησμονήσωμεν ὅτι πρῶτον
 ἐπὶ τῶν ἀπολιτρώσεων ἐκείνων διαφώδαν τοῦ Ὀ-
 λύμπου ὁ ἐκ Χάσιων Ἐκδόθιμος Βλαχάρας
 μετὰ τὰς ὀμηρικὰς αὐτοῦ καὶ τῶν προκατό-
 χων τῶν μύθων, ἀνεγκάλειαν, μεσοῦντος τοῦ
 Φεβρουαρίου 1808, ἔς ἀπέλευσαν τοὺς Κα-
 πετιανούς ὅπως ἐγράψαι τὴν ἀκριβῆ καὶ
 προσφοροτέραν ἡμέραν τής ἔθνικῆς κατὰ τῶν
 Τούρκων ἐξεγέρσεως, ὅτι προέγρηται ὡς τα-
 αὐτὴ ἡμέρα ὡρίσθη ἡ 29 Μαΐου, μνημόσυ-
 νος ἐπέτειος τής πτώσεως τής Βασιλευσάρας,
 ἀλλ' ὅτι ἀτυχῶς, προδοθείσης τής ἀπογύ-
 σεως ταύτης, οἱ ἀτρόμητοι ἐκείνοι ήρωες με-
 τέστησαν ἐξ Ὀλύμπου εἰς Χάσια, ὑψώσαντες
 ἐκεῖ κατὰ τὴν θῆν Μαΐου τὴν Σημύαν τής
 ἐθνεγερσίας.

Τοιαῦτα ποικίλα καὶ ὀρυκτὰ ἐνθῆμα θέλει
 ὑπεγείρει ἐν τῇ μνήμῃ ἡ ἀπὸ τής γάχεως
 ἐκείνης θαυμασία ἀποφῆς τῶν πέριξ.

Ἄλλ' ἡ ἀνοδος εἰς τὴν μεγαλοπορπῆ ταύ-
 την ἔλαχιν ἀπὸ τοῦ μέρους τής Κοιλιάδος εἶνε,
 ἂν οὐχὶ ἀπολύτως ἀδύνατος, λίαν ὁμως ἐπιτο-
 νος ἐν μέσῳ πλείστοιων κακοτοπιῶν, οὗ ἔνεκα,
 πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐπιτόντων ἀνωμαλιῶν,
 πρέπει γὰ ὀδεύσωμεν κατὰ προείμησιν τὴν

καίωθη της χάριτος **Αιναγίδα** ἑλικοειδῆ ἀτραπὸν διὰ τῆς χαριώδους **Μπέδα** τὸ δάλι καὶ εἶτα τῆν κατωτέραν κορυφογραμμὴν τῶν ἀντιροσειμάτων τοῦ **Κισσάβου**.

Ἀκολουθοῦντες τῆν ἀτραπὸν ταύτην, ἡ δροία εἶνε καὶ ἡ μὴνῆ μᾶλλον εὐβάτος, ὀλίγον παρεκκλίνουσα πρὸς τὸ μέρος τῆς **Κοιλιάδος**, δυνάμεθα νὰ διέλθωμεν καὶ τοῦ **Κάσιου** τῆς **Ἠραίας**, ὁδὸς ἄλλως ἢ ἀτραπὸς αὐτῆ εἶνε καὶ ἡ μὴνῆ δίοδος ἐκ τοῦ μέρους τοῦ **Κοιλιάδος**.

Τὴν ἦν **Σεπτεμβρίου 1906** διὰ τρίτην φοράν ἔτυχον ὄν ἐν τῇ μηχανοκίνητῃ χάριτι «σ' τ' Ἄρεα» ἡ ἡμέρα ἦτο ἡραία καὶ ἡλιόλουστος· μόλις ἔπνεεν ἀνεπαίσθητός τις δυτικὸς ἄνεμος, ὡς ἀνιπνοῇ τῆς πέριξ φύσεως, ἐν πλήρει συμμαχίᾳ εἰρηρικῇ τῶν στοιχείων, ἐν θεσπεσίᾳ γαλήνῃ καὶ σιγῇ· ἡ θάλασσα ἔστίλβε λεία καὶ ἀκόμηντος, διε ἑξαπίνης τὴν 10 πρωῶνῃν νέφη πυκνὰ ἐκάλυψαν ὄλην τὴν δέξωιν τοῦ οὐρανοῦ, μετ' ὀλίγον δὲ ἤρξατο πίπτουσα βροχὴ ὑάγδην, ἐνῶ αἱ ἐπὶ τῶν μυρίων φύλλων προσπίπτουσαι ἑμαδὸν σταγόνες προξένουν τόσον θόρον ἐν μέσῳ ἐκκωφαντικῶν δεινῶν βροντῶν καὶ τανυπε-

ρίον ἐκλείπτουσι ἀστρουπῶν, ὅστις, ἐν τῇ πραγματικῇ ἐκείνῃ ἐρημίᾳ, τῆν ὁποίαν μετ' ὀλίγων ἐκάλυψε καὶ πικροτάτη ὀμίχλη, τὰ πάντα ἐγυῖνοντο ἡρκαλίᾳ, φοβερά, παρμέλινα.

! Τίς, βαινύσων τῆν φύσιν πρὸς κτύπον νῆα ἠδύναιτο νὰ σταματήσῃ;

Οἱ κολιόμενοι βροχῶν ὑπὸ τῆς βίας ἀκατασχέτων χιμῶδων, τὰ ἑνύματα τὰ ὄργανα καὶ μνησόμενα, τὰ ἀντηχήσεις αἱ ἡρκαλιῶς ὡς ὑποχθόνιοι βλυσσημίαι ἐγκαθειρόμενων δαιμόνων, ὁ σκοτισμὸς καὶ ἡ βία τῶν ἀνέμων ἢ ἐπαπειλοῦσαι συνάπαντος τοῦ ἡρκαλοῦ βουλεύου τῆν ἀπὸ γῆς ἐκθρόνισιν, ἢ πυρίνη ἑορμαία τῆς ἀστρουπῆς, ἡ μὴνῆ ἀποκαλύπτουσι τὸν βαθύτατον ἐπὶ πάντων σκοτισμῶν Ἄιδου, πάντα ταῦτα ἐνόμιζον ὅτι μῆλλοιαι νὰ φθίρωσιν ἐπὶ μακρὸν καὶ νὰ ἐξαγατίσωσιν ὅλιγας ἐκεῖ μεγαλοπρεπείας.*

Τόσον ἡ φύσις διὰ τοῦ δικαίου τῆς ἰσχύος τῆς, ἐν φοβεραῖς στιγμαῖς θεοραϊώδους καὶ ἐπικουδύνου λειτουργίας τῶν τόμων τῆς, ἐπιβάλλεται ἐπὶ πάσης ψυχῆς!

Πάντες οἱ τυχόν διατιμῶντες ἀνὰ τὸν δόλιχον τῆς ταυρίας τῶν «Τεμπῶν» ἀγεληθόν

ἀπέχοντι τὴν ἀσφαλὴ χρησιμότητα κατὰ τὰς τρομοκρατικὰς τούτων ἐμφανίσεις ἐπὶ τῶν ἄκρων κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσίου πρὸς διάσπασιν καὶ κατακερματισμὸν τῶν ἐκεῖ ἀπείρων θελήσεων.

Ὅμως μίτηρ σημαίνεται ἡ τελευταία ὄρα τῶν «Τεμπῶν».....

Ἄληθώς !. Πλὴν αἱ φρικτὰ ἐντυπώσεις ἐξ αἰγυδίας καταιγίδος, ἣτις ἐπάνω μᾶς ὑφίσταται τῆς τῆς «Τεμπῶν» καταλαμβάνει τὴν προσκορητὴν ἐπισκέπτῃν των, παρωμένονσι βαθύτατα ἀνεξάλειπτοι ἐν αὐτῷ ὡς ἐντυπώσεις σενωμοσίας τῶν στοιχείων κατὰ τοῦ τολμῶντος νὰ πατήσῃ ἀσεβῶς τὰ ἄβρατα καὶ ἱερὰ ταῦτα ἔπαυλα ! κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην τῆς καταιγίδος στιγμήν.

Ὡς παρακολουθοῦντές με τέσσαρες συνοδοὶ εἶχον συσπειρωθῆ ὑπὸ πικρὰ φυλλώματα, μόνος δὲ ἐγὼ καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς βροχῆς, μένων κάτωδι μικροῦ τινος βράχου μέχρι τῆς 1ης μ. μ. ὥρας εἶχον ὀλοσχερῶς ἀφήσει ἑμαυτὸν λείαν τῶν τιτανείων ἐκείνων συρράξεων τῶν στοιχείων καὶ τῆς ἀγρίας μεγαλοπρεπείας ἀληθομονήτων ἐντυπώσεων ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς φύσεως ἐν τῷ

παραγράφῳ αὐτῷ ὑπὸ ἀνεπιφύλακτον καλῶ-
μων, ὅτι αὐτῆς τῆς φύσεως.

Ὡ τῆς θαυμασίας τούτης φύσεως ἔς τὴν
Ἄρα :

Καθήμενος ἐπὶ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἐν ἐν-
δομῇ μὲν ἔχεις τόσο καὶ τόσα θαυμάσια πρὸ
τῶν ἀμύμων ἐκπλήκτων, τὸ ἀχνεῖς ἐκ τῶν
τῶν βαθύτατων καὶ ἀποκρήμων χαροπῶν,
τὰς ἀπέχοντες ἐκείναις πολυθελήτων θα-
λάσσης, τὰς ὑπερηγάτας ἐκείνας μέχρις ὀν-
ρανῶν ἐξάρσεις τῶν ὀρέων καὶ τὰς ἀετρίους
ἀθανοδρομίας τῶν τε ἄλλων χαροπῶν πτη-
κῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν βασιλευσάτων ἐκείνων αἰτιῶν,
οὔτινες, ἄλλοτε μὲν μεταρσιοῦνται ὑπὲρ πάν-
νέφος, ἄλλοτε δὲ διέρχονται πολὺ πλησίον
σου μετὰ φρικτοῦ θορύβου ἐν χειμερίαις δὲ
στιγμῶν, κεκαλυμμένος ὑπὸ πικροτάτης
ὀμίχλης καὶ παρακολουθῶν τὴν φοβερὰν δι-
πίλην τῶν στοιχείων, ἐξαγνίζουσι, ὡς ἐν κα-
θαρηθῶν, ἐνώπιον τῶν φρικτῶν ἐκείνων μο-
νολόγων τῆς φύσεως, ὡς λαλιάπων, ἢ καται-
γίδων ἢ τυφῶνων.

(4).

Καίωθι τῆς περὶ ἡμῶν καὶ τῆς ἐξέλιξος καὶ πρὸς τὸν Ξηρόλακκον, ἐν αὐτῇ τῇ ὁδῷ, ὑπάρχουσαν ἐρείπια τοῦ ἄλλοτε στρατιωτικοῦ σταθμοῦ **Κούλια**, ἐνθα σήμερον ἔχει τοποθετηθῆναι εἰζὼν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἔναντι δὲ αὐτοῦ μικρὰ τις παρόχθιος ὁμαλὴ λωρὶς ἀμμόδης, ἡ μόνη ἐν τῇ κοιλάδι μετὰ τὴν τοῦ Χανίου τῆς Κοκκώνας, περικλειομένη ὑπὸ οἰσινῶν (λυγαριῶν), ἐκαστὸν δὲ μέτρον μικρῶν τοῦ σταθμοῦ ἅπαντ' ἡ πρώτη μετὰ τὸν Κρονολόγον πηγὴ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῆς Ὀσσης «**Καυὰ Δερβέν**» προχέουσα ὕδωρ ἡφθονον καὶ διωρκές, κατὰ τὴν ἐποχὴν ὄμως τοῦ χειμῶνος καλυπτομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ Πηγεῖοῦ, καθ' ἣν καὶ οὐδεμία ἄλλη ἐκεῖ παραποτάμιος πηγὴ εἶναι καταφανής, οὐδ' αὐτῆς τῆς τοῦ Κρονολόγου ἐξαιρουμένης.

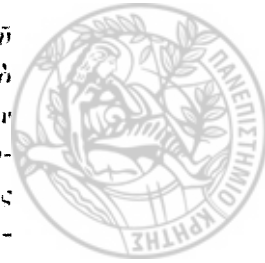
Ἡ πηγὴ αὕτη «**Καυὰ Δερβέν**» εἶνε ἀφανής ἐκ τῆς ὁδοῦ, καίτοι ὑπ' αὐτὴν ἀκρι-

βῶς ἀνευρημένη, ἀνευρίσκειται ὄμως ἐνκόλως, ἀπ' ἐνὸς ἐκ τῶν παραποτάμιων ἐκείνῳ μεγαλύτερων ποταμῶν τῶν εἰς τὸν ποταμὸν ἐξέλιξιν ὑδάτων τῆς καὶ ἀπ' ἐτέρου ἐκ τῆς ἐπιβλήμιζης ἀσπίδος ὑπερσηφίλων πλατύνων, καίωθιν τῶν ὑποῖων κισσὸς τεκνύεται μετὰ κλημαῖδων μέχρι τῆς ἄκρας κορυφῆς των ἀνέστων, περιπύσσεται, ὡς μνησιπλόκαμος πολύπυρος, τοὺς ἄδρῶς κορυμῶς των.

Ἐναντι τῆς θέσεως αὐτῆς, ἐπὶ τῆς ἀμμοπετρᾶς τοῦ ποταμοῦ ὄχθης καὶ ἐπὶ τῶν προπόδων ἀκριβῶς τοῦ Καίω Ὀλύμπον, ὑπάρχει ἐρημεκκλήσιον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ὁποῖου καὶ μόνον βλαστάνει ὀλίγον ἢ διάφνη πρὸς εἰρωσίαν τοῦ θεῖου Ἀπόλλωνος!

Τὸ ἐρημεκκλήσιον, κατέχον θέσιν ἐντὸς μεγάλου σπηλαίου, ζωώδους τῶν νυκτερίδων ἐντενκτηρίου συγκοινωνεῖ καὶ μεθ' ἐτέρου σπηλαίου πλήρους ὕδατος, ἐκ τοῦ ὁποῖου διαρρέει πηγὴ διαυγεσιάτη, ὀνομαζομένη «**Αγιονέρι**».

Βαίνομεν οὕτω πρὸς τὴν ἔξοδον.

I'.

Ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν ἐπὶ τῆς κροίας ὁδοῦ πορείαν, ἀπυκνῶμεν ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἐτέρω μεγάλῃ χαράδρῳ ξηρῷ, εἴτα δὲ περραιτέρω, ἀνερχομένης καὶ τῆς ὁδοῦ εἰς ἕως μεγαλύτερον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καταλαμβάνεται καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας Ῥωμαϊκῆς ὁδοῦ, ἐσκαμμένης ἐν αὐτῷ τῷ βράχῳ ὑπὸ τῶν τροχῶν ἀμαξῶν, προσπίπτομεν εἰς πυκνότερον δάσος, ὀνόματι «Κλονβί», εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου, πολλὰ πλησίον τῆς ὁδοῦ, ἐπὶ μεμονωμένον μέγαν βράχον, ἐνδιαικρίτως σώζεται κεχαραγμένη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή Ῥωμαϊκῶν χρόνων

Π. ΚΛΣΣΙΝΙΣ ΛΟΓΓΙΝΥΣ

ΠΡΟΟΝΣ(ΥΕ)

ΤΕΜΠΕ ΜΥΝΙΒΙΕ

δηλοῦσα ὅτι ὁ Λεύκιος Κίσσιος Λογγίος, ἀνθύπατος τῆς Τεμπῆ ἀχέρωσε.

Τὴν θέσιν ταύτην οἱ περραιτέρω ἀποκαλοῦσι Γραμμέρον "Αἶλας. Καὶ τὸ μὲν γραμμέρον ἐννοεῖ ἀναμφιβόλως τὸ προκείμενον ἐπιγράμματον, τὸ δὲ "Αἶλας πωρραμένον ἀνεξήγητον, πλὴν, ἂν ἐννοῇ ἄλλων γλῶσσῳ ἐπιγεγραμμένην, Λατινικὴν, ἢ ἴσως αὐτὸ τὸ λ(άμβρα) τῆς συρρακομένης λέξεως (L-VCIVS), ἣτοι, τρίτον τινα, Γραμμέρον Αἶ (*).

Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ εἶνε καὶ τὸ ἠψηλότερον σημεῖον τῆς ὁδοῦ τῆς θείας Κοιλιάδος.

Ἐπίσης ἐντεῦθεν καταλαμβάνεται, ἐὰν προχωρήσωμεν ὀλίγον περραιτέρω, καὶ ἡ θάλασσα.

Λεξιτῆ τοῦ μέγλου τούτου βράχου ἐπὶ τῆς Ὀσσης, παρεκκλίνοντες ὀλίγον τῆς κροίας ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν δυσβατωτάτην ἀνωφερικὴν καὶ σκιερῶν μικρῶν

(*) Τὴν ἑλληνικὴν ταύτην ὑπολαμβάνομεν ἀκριβεστέρως τῆς ὑπὸ παραγραφῆς δεδομένης ἑτέρας, καθ' ἣν τὸ γραμμέρον ἄλας ἐννοεῖ τὸν ἄκον προνοῦντα ὅτι ἡ πλῆξ ἀναγκάσει τὸ κατακλιθεῖν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τῆς Κοιλιάδος ἄλας κατὰ τὴν ὁχέωσιν τῶν «Τεμπῶν». Ἀληθῶς μία τοιαύτη ἑλληνικὴ συμπίπτει πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὑπολογισμὸν τῶν λαχρικῶν ὅσα κατακλίωσαν οἱ ἔργαται τῆς κατασκευῆς μιᾶς τῶν περραιτέρω Λίγυπτου, ὅμως δὲν φαίνεται ἀπολύτως.

αίματόν, ἀφικνούμεθα εἰς τὴν θέσιν «Παπὰ
χωράφια», ἥτις καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν παρου-
σιάζει τὸ ἔκτακτον, εἶνε ὁμως ἀξία ἐπισκέ-
ψεως, διότι ἐν αὐτῇ ὑφίσταται φοβερά τις
σχισμὴ τοῦ ἐδάφους, ὀνόματι Γηθόνα (γῆ-
θεν; Γῆς καταχθόνια;), τῆς ὁποίας τὸ μὲν
μῆκος εἶνε ἐπὶ μέτρων περίπου, τὸ βῆθος
ὁμως ἐντελῶς ἀπροσδιόριστον, καθόσον, οὔσης
τῆς σχισμῆς λίαν στενῆς 0,20-0,50 μ., δὲν
εἶνε εὐχερῆς παντάπασιν ἢ εἰς τὰ ὑποχθόνια
καὶ σκοτεινὰ ἐκεῖνα ὑπόγειν τοῦ Ἄδου
κάθοδος.

Ἀπόδειξις τοῦ ἀμέτρου βῆθους τῆς ἐν λό-
γῳ σχισμῆς εἶνε τὸ ἀξιοθαύμαστον φαινόμε-
νον δι, ὄπτιμένου μεγάλου λίθου ἐντὸς αὐ-
τῆς, εἶνε ἀκουστός, καταχθόνως καὶ δαιμονι-
ώδης, ὁ ἐξ αὐτοῦ κρότος ἐπὶ 18'' ἕως 20'',
ἐν χειμερῖα δὲ ὥρῃ, κατὰ τὰς πληροφορίας
ὁμως τῶν ποιμένων, ἐξέρχεται ἐξ τῆς αὐτῆς
σχισμῆς συγχρότοι καὶ καπνός.

Ἡ ἐν λόγῳ θέσις εἶνε ἐντελῶς ἀθέαιος ἐκ
τῆς ὁδοῦ.

Πρὸς ἀνεύρεσιν δὲ αὐτῆς παρίσταται ἀπό-
λυτος ἀνάγκη ὁδηγοῦ.

Προχωροῦντες ἐκ τῆς θέσεως «Γρυμμένον

Ἄλια, συναντιῶμεν ἕτερον χωράδιον, γέρον-
σαν τὸ ὄνομα «Κοντισομιτές», ἔσαντι δ' αὐ-
τῆς παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ
καὶ εἰς τὰς κατωτέρας βραχίονας κλιτῆς τοῦ
Κάτω Ὀλύμπον ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἐρημηκ-
κλήσιον, οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, ἀθήατον
ἐκ τῆς Κοιλιάδος, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐξαπλοῦται
καὶ ὁ μοναδικὸς ἐν τῇ περρωχῇ ταύτῃ μικρὸς
ἐλαιὸν τῆς Ραφάνης, παρὰ τὸν ὁποῖον δῆρ-
χεται ἢ μεγαλυτέρα πρὸς τὴν Κοιλιάδα κατὰ-
γρητος χωράδρα τοῦ κάτω Ὀλύμπον Ἅγιο-
νέρι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου (Σκοτοῦνα).

Μετὰ τὴν χωράδραν «Κοντισομιτές», καὶ
μετὰ πορείαν 800 μέτρων, ἀφικνούμεθα τέ-
λος εἰς τὴν ἔξοδον τῶν «Τεμπῶν», ἐνθα ἢ
Κοιλιάς ἀπλοῦται ἐλευθέρῳ πεδῶν καὶ σιτικῶν
τειχῶν εἰς ἔπακμον καὶ πλουσίαν θεσσαλικὴν
ἄρουραν.

Μικρὸν καφεῖον ὑφίσταται ἐκεῖ, πλησίον ὑδρο-
μύλου, κινουμένου ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς τελευ-
ταίας πρὸς τὰ δεξιὰ μεγίστης πηγῆς Βουρλάμ
ὑπὸ τὴν σκιὰν ἀτελενιῶτων πλατάνων, σχεδὸν
ὁμως ἀπέριτον καὶ πενιχρότατον, ἀλλ' ἐν τῷ
ὁποίῳ, μακρὰν τῆς κοινωνικῆς τέρβης καὶ
μετὰ τὴν θριαμβικὴν ἀνὰ τὴν θεῖαν Κοιλιάδα

πορείων, ὁ περιηγητὴς εὐρίσκει ἀσχετὴν ψυ-
χαγωγίαν ἐν μέσῳ τῶν θειγνύτων τῆς μα-
γρευτικῆς ἐπίσης ἐνταῦθα τοποθεσίας.

1.Α'.

Ἡ ἐν τῇ δευτεαίᾳ Κοιλίᾳ βλάστησις εἶνε
ζοιτιωσιώδη καὶ ἐκαστωσιώδη. Ὑαυτοῦχοι κατὰ
τὴν πλείωθιν καὶ τὸ ἀνάστημα, ὡς πύλλωροῦ
τῆς πωφύσης διατηρῆς γίνετω δῆλον, ἡ
πλείωνος, ἥτις, βρωιλένωσι κατ' ἄλλην τὴν
ἐκτασιν, ἰδίως πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Πηγειοῦ,
ἐντὸς τῶν χωμαθῶν καὶ πέριξ τῆς ὁδοῦ,
σχηματίζετ, ἐγαπιομένων τῶν κλάδων ἀτίλειο
τήτως, ἀμετρον, συνεχῆ καὶ μαγρευτικὴν σκε-
άν πρῶτοι ἀκολοῦθως, καὶ πίτες καὶ κότινος
(ἀγριελαῖται) καὶ μορφαὶ καὶ ἰτίαι καὶ ρυαὶ
καὶ αἰσῆαι ὀρθοῦνται ἐπιτήρηται καὶ θάλλ-
λοισιν ἀπανταχοῦ.

Ἐκ παλαικλήμων πρὸς τὴν ἰσχυρὰν βλά-
στησιν, παρτηρητέον καὶ τὴν ἀφθορίαν τῶν
ρεόντων γαμίτων, ἄνω, ἀναβλύζοντα ἐκ
τῶν παρακειμένων βράχων ἢ καὶ ἐκ τῆς ὄ-
ξης τῶν πλατίνων, προχέονται μετὰ θουρί-
βου εἰς τὸν γαληνισθὸν καὶ πρῶτον Πηγειῶν,
διανγῆ ὡς ἀδάμωτες, μωιδόχοι ἐνώπιον
τῶν ἀκτίων τοῦ Ἡλίου, παρὰ καὶ κατὰ
ψυχρῶ.

IB'.

Τὰ «Τέμπη» (*) ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν Μι-
σιώνα διὰ τοῦ ταυροστατικοῦ ὀνόματος **Αυ-
κόστουμον** εἰς τοὺς ἀξέστοις καὶ ἀπειρο-
κόλους τότε κατοίκους μόνον ὡς Λύκων σι-
μιον καὶ διαμονὴ ἐφάνη ἢ θεία Κοιλιάς.

Σήμερον δέ, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Τουρ-
κοκρατίας, ἀποκαλεῖται μὲν Στενὸν τοῦ Μπα-
μπᾶ διὰ τοὺς πλατύτατα ἐν προουμίοις ἐκτε-
θέντας λόγους, ὅμως ἤθελεν εἶναι παντάπασιν
ἄδικον καὶ ἄτοπον νὰ παρέλθωμεν καὶ τὴν
παρατήρησιν ὅτι ἐν πολλοῖς διατηρεῖται καὶ
τὸ ἀρχαῖον τῆς Κοιλιάδος ὄνομα καὶ ὅτι μάλι-
στα μετὰ σεβασμοῦ προφέρεται παρὰ τῶν
πέριξ οἰκούντων οὕτω: «Τὰ ἱερὰ Τέμπη!»

Ἐπίσης καλεῖται Τουρμιστὶ **Μπογάζι**,
ὅπερ ὅμως δὲν εἶνε κηρία, οὕτως εἶπεῖν, ὄνο-
μασία, ἀπλῶς ἐμφαίνουσα τὴν ἔννοιαν τῆς
Κοιλιάδος μόνον.

(*) Ὁ Μελέτιος καλεῖ τὰ Τέμπη «Μπαμπᾶ».

Ἐν τῇ θείᾳ Κοιλιάδι ἑκατοῦντα τὸ πάλαι
ὁ θεῖος Ἀπόλλων, οὕτως ὁ βομῆς, ἀνα-
τραπέεις ἐν τῇ φουρᾷ τῶν αἰώνων, μὴ ἀφήσας
οὐδὲν ἀτοκίτως ἔργος αὐτοῦ, συμπρωτόνορον
καὶ τὴν προσημίῃ εἰς τὸν Φοῖβον δάφνην,
ἦτις, ὡς ἀτέλῃ ἀνείμησις μόνον, ἠεροδοκίαια
καὶ ὑπόχρησι ἀναθάλπει ὡς ἴδιον, ἐν τῇ τῷ
ὄνομα τοῦ ἐρημιζέουσιν τῆς Ἁγίας Πρω-
σοπίης.

Οὐκ αἶψα Φοῖβος ἔχει τὴν μίμηδα δά-
φνην!

Ὁ ἥλιος τῆς Αἰλαιουμένης ἀνέβηκεν εἰς
μυθμῆδας τῶν ὑψηλῶν βομῶν τοῦ Φοῖβου
λυσσοῦδος!

Ὅτι, ἂν οἱ Ἀπόλλωνος βομῆι ἦσαν ἐπὶ
τὰ ὑψηλὰ σπήλαια τῆς θείας Κοιλιάδος, ταῦτα,
ἀντικροῦζοντα τὸν Φοῖβον ἐν πλήρει εὐλαβείᾳ
δοθροτασίᾳ, ἐπάνω τῶν πλευρῶν ἰδίᾳ τοῦ Ὀ-
λύμπου καὶ τοῦ Λίεκου τῆς Ὠκυρίας, κατωκή-
θηνον ἐπὶ ἐρημιτῶν καὶ ἀσκητῶν, οἵτινες
ἐξεσφενδόνησαν μαζιὰν τοὺς ἱεροὺς μύθους
τῶν βαθμίδων τῶν βομῶν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Σήμερον τοιοῦτοι ἐρημιταὶ καὶ ἀσκηταί,
οὐχὶ μόνον σπανίζουσιν ἀπὸ τὴν Κοιλιάδα, ἀλλ'
οὐδὲ καὶ ὑπάρχουσι πλέον.

Λέων γὰρ εὐζώνουσαν θετικῶς αὐτὸν λίαν ἐσκέλη-
ραγορημένον θεοὶ θλίψαντες ἐν τοῖς ἀπαιτή-
ταις ἐξείνους σπηλαίοις, καθύπευ καὶ σή-
μερον ἢ μέχρις αὐτῶν ἀνάβουσι εἶναι πολὺ
κινδυνώδης, ὡς τοῦτο ἀμέσως ἐκ πρώτης
ᾄψεως γίνεται τελείως καταφανές, καὶ ὡς
μικροθροῦσιν οἱ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπι-
οκεπιτόμενοι ταῦτα πρὸς συλλογὴν τοῦ μέλι-
τος ὅπερ ἐν αὐτοῖς ἀποτυμωθῶσιν αἰ ἐργη-
τικώταται καὶ ὄλβια τῆς Κοιλιάδος μέλισσαι.

Τῆν θείαν Κοιλιάδα δικτυόουσι καὶ ἐμφυ-
χοῦσι συνήθως κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ ἔαρος καὶ
τοῦ θέρους, ἀφοῦ φρεχοῦν, ἰδίως δὲ οἱ ἐκ τοῦ
θερμαῖκου κόλπου ἐκπορευόμενοι ἐμφύονται.
Πλήρ, ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους ἀρῆ ὁ
λίψ, τότε ὁ καύσωρ, ἐν τῇ βύθῳ τῆς Κοιλιάδος
μίλισται, εἴνε ἀφόρητος πυκνότητα ὄμως νέφη
κυλινδοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῶν κορυφῶν
τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ὄρεων, εἰς τὰς ἡλι-
βίτους καὶ αἰγίλιπας πλευρὰς τῶν ὁποίων
διηγεκῶς ἄδουσι πέριδικες καὶ κόσσοφοι, ἐνῶ
πολύ ὑπερθεν τοῦ φοβεροῦ χάσματος, ὁποῖον
φαίνεται οὔσα ἡ Κοιλιάς ὑψωμένη ἀνωθεν,
ἐπερίπτανται ἀενάως νεφοβάται ἀστοὶ γίγαν-
τες καὶ στρατιῶν ἄλλαι διαφόρων ἀγρίων
πιτηῶν.

II'

Καὶ στρατιωτικῶς ἐπίσης ἡ θιασιὰ Κοι-
λιάς εἶναι μερίτης σπουδαιότατος, διότι αὐτὴ
εἶναι ἡ γενία διόδος διὰ τοῦ θερμαῖκου κόλ-
που πρὸς τὴν ἑρῶν γῆν τῆς Μακεδονίας, ὡς
ἐνεκα ἰδρῶθῃσαν τὸ πάλαι καὶ τὴν ἐν αὐτῇ
φροῦρα αἰται συνητήσαμεν.

Πολλῶς κατελήφθη ὑπὸ στρατευμάτων
ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ κατὰ πλεί-
στας μεταγενεστέρας.

Ἐπὶ τῶν Μηδικῶν ἐπιματωμένων, πρὸς
παρεμπόδιον τοῦ Ξέρξου, ἦμα δὲ πρὸς φέ-
λαζον τῶν στενῶν, δεκακισχίλιοι Ἕλληνες
ὑπὸ τῶν Λακεδαιμόνων στρατηγῶν Εὐαίνειον
τὸν Καρνεῖον καὶ τὸν Ἀθηναῖον Θεμιστοκλέα
τὸν Νεοκλέους.

Φίλιππος ὁ I'. Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας,
ἐπιπυροπέδουσαν ἐπίσης ἐν αὐτῇ τῷ 197 π.
Χ. ἔνα ἀντιπεξέλιθη ἐναντίον τοῦ Ὑπάλου
καὶ στρατηγῶν τῶν Ῥωμαίων Τίτου Κορνήτιου
Φλεμνίου.

Ἐντὺς αὐτῆς ἐπίσης τῷ 1168 π. Χ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Περσεύς, συμμαχήσας μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ἀπέκλεισε, διὰ τῶν Μακεδονικῶν φαλάγγων, μεγάλην Ῥωμαϊκὴν στρατιάν, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ ἐξολόθρευεν, ἂν μὴ ἔφθανεν εἰς βοήθειαν αὐτῆς ὁ δούσημος Ὑπατος καὶ στρατηγὸς Ἀλέκιος Παῦλος Αἰμίλιος.

Τῷ 1107 μ. Χ. ἐκεῖ ἐπίσης ὑπεχώρησεν ὁ στρατηγὸς Μελισσηνὸς τῇ παραγγελίᾳ, τοῦ Ἀυτοκράτορος ἡμῶν Ἀλεξίου, διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Βοεμοῦνδου, υἱοῦ τοῦ ἰδρινοῦ τοῦ Νορμανδικοῦ Κράτους Ροβέρτου Γουσκάρδου, ὅστις κατόπιν νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀυτοκράτορος καὶ κράτος ἐτόπη εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Τῷ 1204, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων κατακερμάτισιν τῆς Βασιλευσούσης, οἱ κάτοικοι τῆς Λαρίσης προκατέλαβον τὸ Στενὸν τῶν Τεμπῶν, πρὸς παρακώλυσιν, ἐπὶ τῆς τετάρτης Σταυροφορίας, τῆς πορείας τοῦ Βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μετ' ὀλίγον κυρίαρχον τῆς Ἑλλάδος Βονιφατίου τοῦ Μομφερρατικοῦ.

Τῷ 1333 ὁ Διοικητὴς τῆς Θεσσαλονίκης Μονομαχάτος, ὅπως ὑποτάξῃ ὑπὸ τὸ στέμμα

των, ἐπὶ Ἀυτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Γ'. τὴν Θεσσαλίαν, εἰσῆλθον αἰφνης εἰς αὐτὴν καὶ καταλαβόν τὰ Τεμπη-Ανκόστιμον, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτοῖς ἰδίαν φρουράν.

Τῷ 1315 ὁ Μέγας Λορέντιος Κατακουζηνός, ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Σέρβων Κυάλη Στεφάνου Λουσιάν, κατέλαβε τὰ Τέμπη.

Ἐν τῷ τέλος 1808 ὁ Δημήτριος Βλαχάβας μετὰ τριακοσίων ἄλλων ἀρμυτωλῶν καταλαβόν τὴν Ξυλίνην γέφυραν τοῦ Μπαμπαῖ, ἀπεδίωξε κακῶς τὸν Γιουσοῦτ Ἀγάν.

Τὰ ἱστορικὰ ταῦτα ἀρτύματα, ἀποτελοῦντα παρέχβασιν τῆς παρούσης περιγραφικῆς διαιρηθῆς, πεπεισμεθα ὅμως ὅτι λίαν θέλονται εὐνοεσθήσει τὸν ἱστομονητικὸν ἀναγνώστην ὅστις θὰ εἶχε τὴν εὐμένειαν τὰ παρακολοῦθῆσθαι ἡμᾶς μέχρι τοῦ σημείου τούτου.

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἐξ ἐπαγγέλλματος ἱστορικὸς θὰ παρέτασσε καὶ πολλὰς ἄλλας περιπετείας τῆς θείας Κοιλιάδος, ὡς ἐπίσης βέβαιον εἶνε ὅτι ἑτέρα μονογραφία ἀφορῶσα ἀπὸ στρατιωτικῆς καὶ στρατηγικῆς ἀπόψεως τὴν Κοιλιάδα, θὰ ἦτο πρόσφορον ἕδαφος πρὸς κινηματογραφικὴν ἐξέλιξιν ἀπασῶν τῶν ἱστορικῶν αὐ-

της περιπετειῶν μεθ' ἀπισθῶν τῶν ἰσθῶν ἐν-
διαφροουσῶν τὸν Ἑλληνα ἰδίᾳ λεπτομερειῶν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀπλῶς καὶ ἐν παρεκ-
βίσει ἀπειμνημονεύσαμεν, ἀκροθερῶς καὶ ἐξ
ἐπιπολῆς, ἐνίων προχειροτέρων ἱστοριογραφῶν
τοῦ ἱστορικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ βίου τῶν
«Τεμπῶν.»

Ἡ Κοιλὰς τῶν Τεμπῶν ὅτι ὀπισθίον τοῦ
σῆς περιγραφῆς καὶ οὐχὶ μόνον ἀποπέσει τῶν
ἡμετέρων καλλίων.

Ἄλλ' ἂν βλέψαμεν μᾶλλον εἰς τὴν πλήρω-
σιν ἐνὸς κοινῶ, οἰσιμηματικῆς τοιούτου προ-
γραφῆς τῆς θεοπεσίας Κοιλιάδος, πλήρως ζή-
λων γὰρ ἐπιφύσσωμεν ἀκριβεῖς καὶ βραχυλόγοι.

Ἀπεικονίσσαμεν οὖν τὴν Κοιλιάδα μετὰ τοῦ
προσῆκοντος ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τὸ κράτος,
ἄλλως, νοσητῶν καὶ ἀσπαιρουσῶν ἐντυπώσεων,
τὰς ὁποίας θέλει ὁμοίως ἀποκομίσει ὁ ἀνα-
γνώστης τῶσαν ζωηρὰς καὶ ἐπάκμονας, ἂν ἐπι-
ελάμβρανε τὸ ἡμέτερον δραχμῆδες πείραμα ἐπὶ
τόπου ὁ ἴδιος.

Θὰ ἠδυνάμεθα οὖν γὰρ ἐπιδείξωμεν τὴν
πυροδοσαν περιγραφὴν ὡς μὴ ἀκριβομένην
τῆς ἀληθοῦς φροσιγνωμίας τῶν θείων Τεμ-
πῶν καὶ θὰ ἠδυνάμεθα γὰρ ἐπωμεν μετὰ τι-
νος ἐναρσεσκειῆς, κατόπιν ἐπιμόχθον διεξε-
ρευνήσεως μιᾶς προνομιοῦχον ἐθνικῆς λα-
οῦδος τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, οὗ τοιαύτη
ἔνε λοιπὸν ἢ θεία Κοιλὰς καὶ ἢ περὶ αὐτὴν
ὁραία χώρα.

Αἱ πολυθέλητοι καλλιονὰ τὰς ὁποίας ἢ
γῆσις ἀφειδῶς εἰς τὴν πανόμνητον ταύτην

Κοιλιάδα πλουσίαι χεῖρὶ ἐπεδαφίλευσε, καθί-
σιον τὸ πύλαι τὸ ἀνθρώπιον καὶ παραδείσιον
αὐτὸ τοπιον τὴν τροφῆλοτέραν καὶ τροφίτρο-
τίου ἐξοχήν καὶ πάνδημον ἑπαιλίαν τῆς
Θεσσαλίας, καθόσον ἐκείσε συνέροισιν μέχρι
τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Γούρκων κατα-
λήφειως ἀκόμη ἀένοι οἰκογενετικοὶ καὶ ἡλικιοὶ
ὄμιλοι ὄπως ἀναπνεύσωσι δρόσον καὶ ζωὴν ἐν
ὄφραις χαρᾶς καὶ εὐθυμίας ὑπὸ τὴν μορφὴν ἡ ἐκ-
λάδα τῆς ἀστενάκτου ἐκείνης χλωρίδος ἢ πικρὰ
τὰ ἀργυρὰ νάματα ἢ ἀνά τὰς θαυμασίας περι-
πατητικὰς σκηνογραφίας τῆς μοναδικῆς αὐτῆς
Κοιλιάδος.

Ἀντιθέτως σήμερον, ἡ βαθυτέρα σιωπὴ
ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ἀπανταχοῦ, ἀπὸ λαλιᾶς καὶ γέ-
λωτος ἀνθρώπων, ἐν ὄμιλοις στενοῖς ἢ ἐθνο-
κύκλοις, καὶ τὸ ἔαρ δὲ ἔτι, ὅτε ἡ νεκροανιστι-
μένη φύσις διασκορπίζει ὅλην τὴν δροσερὰν
καλλονὴν τῆς καὶ τὴν χάριτι τῆς, πικρὰ μό-
ρον καὶ χρυσαλίδες ἐξαισίων ἐναλλαγῶν χρω-
μάτων καὶ γλυκυτάτων μελισμάτων φθῶν,
φλοῦστος κυμάτων φύλλον καὶ ἀπαγγελίαι
ὀμηρικῶν ραψωδιῶν ὑπὸ τῶν φαιδροτάτων
ναμάτων ἀναγγέλλουσι τὴν κίνησιν τῆς ζωῆς
ἐν τῷ παραδείσῳ ἐκείνῳ.

Ἐνίοτε δὲ ὁ κρότος τῶν βημάτων σπανίον
διαβάτου ἢ περιηγητοῦ ταράσσει τὴν ἐπιβάλ-
λουσαν ἐκείνην ἀνά τὴν μοναδικὴν Κοιλιάδα
ἐρημίαν.

